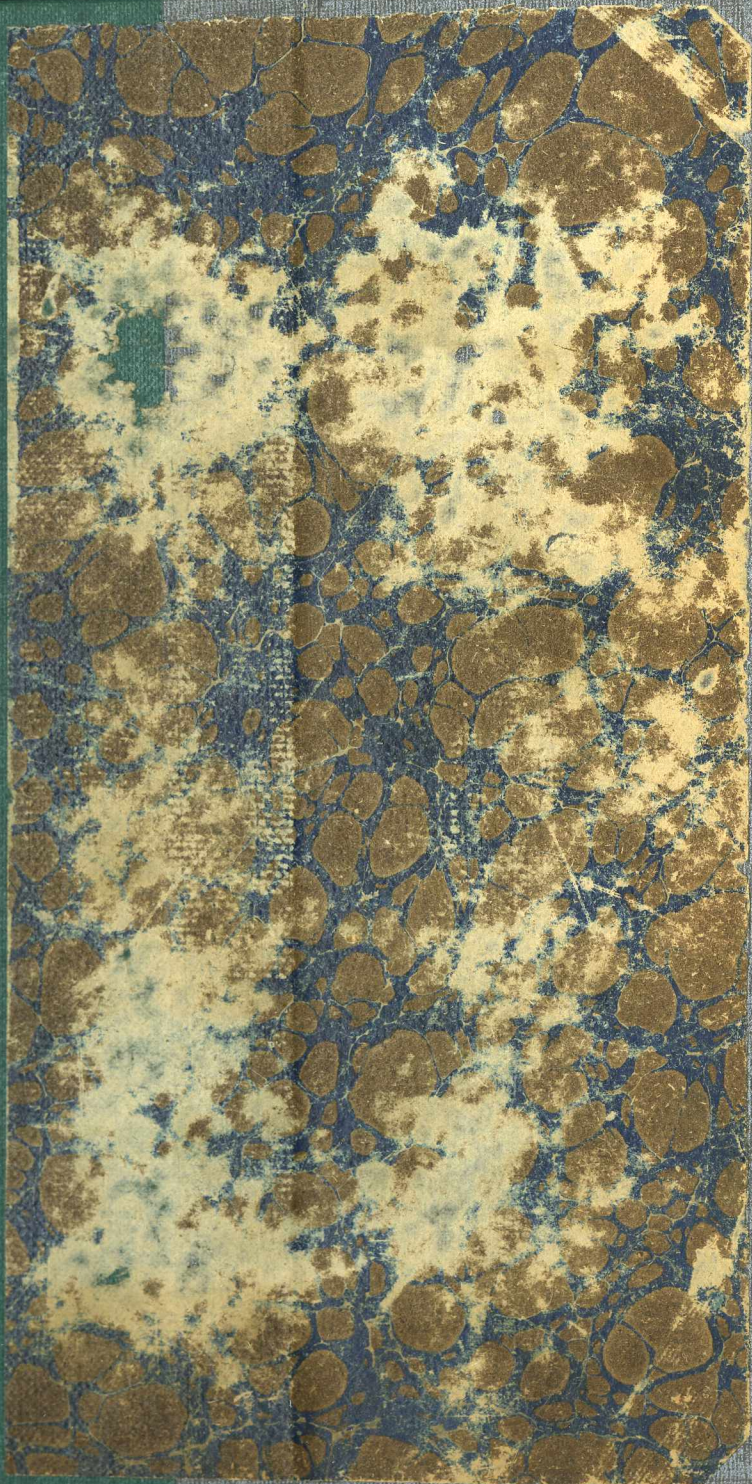

Politikai
röpiratok.

105.

105
839

EGY HANG

A

XVI SZEPESI VÁROSBÓL

A TÖRVÉNYHATÓSÁGOK

TERVEZETT KIKERECITÉSE TÁRGYÁBAN.

14.

IRTA

DR. TAVASI LAJOS.

Ára 20 kr.

IGLÓ-KASSA.

NYOMATOTT WERFER KÁROLY ACADEMIAI KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1874.

J. S. J. Ballagi Mór
Tanár és lapozzerkesztő urnak
baráti leírásból
a szerző.

M. Május. 1^{én} 1874.

EGY HANG

A

XVI SZEPESI VÁROSBÓL

A TÖRVÉNYHATÓSÁGOK

TERVEZETT KIKERESKÍTÉSE TÁRGYÁBAN.

IRTA

DR. TAVASI LAJOS.

14
Ára 20 kr.

IGLÓ-KASSA.

NYOMATOTT WERFER KÁROLY ACADEMIAI KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1874.

R352(439.057)

DE BALLAGI GÉZA.

A XVI szepesi városokról.

~~~~~
1861-ben.

A miniszteriumnak törvényhatóság-kikerekítési törvényjavaslatát, a mint sokan sokféleképen felfogták, védtek és védik, megtámadták és megtámadják, kiki álláspontjához képest: szintugy nékem is egy és magányos ember- és polgárkint, szabadjon véleményemet felette elmondani, legkülönösebben pedig egyes kis részletre nézve, mely ugy engemet, mint közelebb álló polgártársaimat leginkább érdekli.

Értem itt, a XVI szepesi kir. szabadalmazott városnak tervezett egyesítését Szepesmegyével, vagyis a két törvényhatóságnak egygyé olvasztását.

Már régebben, még 1861-ben a megyék akkori új rendezése és idomítása idejében történt, az akkori új politikai élet felébredésével, hogy ezen eszme megpendített volt. Tudva van ugyanis, hogy 61 előtt a különleges XVI városi kerület nem állott fen mint önálló törvényhatóság, hanem, hogy az az absolutismus boldogtalan emlékeztető korában, együtt vala igazgatva a vármegyével s azzal egy és ugyanazon hatóságot képezte. Történt, mondom, még akkor, hogy Igló városának közönsége maga is — mint szintugy a többi egyes város tanácskozmányt tartott arról: felálltassék-e újból a külön kerületi hatóság az u. n. „provincia“? kéressék és sürgettessék-e a régi, ősi szabadalmazott állás és viszony visszahelyeztetése? avagy mondjunk le a különleges állásról és maradjunk a szabadabb hazai szellem lengésének idejében, szintugy békésen és önkénytesen egyesítve Szepesmegyével, mint valánk a nyomás és békőzés idejében önkénytelenül egyítve azzal?

Emlékszem és emlékezni fognak talán polgártársaim is, hogy én részemről már akkor, — ha nem csatlakozom, Fest Imre, Jendrassik Miksa és Nadler Károly iglói polgárok hasonló nyilatkozatu felszólalásához csatlakozván, nem mint politikus, — a mint azt most sem teszem, hanem csak mint magányos magyar érzelmű polgár és csekély hazafi, a provinciának megszüntetése mellett szónokoltam. S akkor, úgy mint most, másképen nyilatkoznom tiltja a hazafiság.

Az akkori szerény felszólalásnak idejéből egy kegyeleti különleges vonásra is emlékszem, a mely helybeli honfitársaimat a személyiségek kedvéért, a melyekkel az történt, ha elmesélem, hasonlóképen érdekelni fogja.

Ugyanis az említett tanácskozmányban jelen volt az akkoron még élő, boldogult és áldásos emlékezetű nagy jótevője az iglói evang. iskolának és az egyházgyülekezetnek feje: Trángons József, ő, a provinciának mindhalálig nagy védője, mint a ki maga is . . . igen számos éven át mint kerületi jegyző, nagy érdemeket szerzett volt. Ezen derék és őszkorú férfi, rettenetesen megilletődött és haragosan elgyuladt volt egész valójában, hogy az iskolának, melynek ő volt főfelügyelője, egyik tanára, ily elrugaskodott véleményben mer lenni, és merészel másképen szólni és másképen szavazni, semmint ő, az öreg felügyelő ur. Mondott is volt az öreg ur mérgében egy pár élczes boszantó szót, melyre azonban a tanár újra adós nem maradt. A tanácskozmány lefolyt, a többség a provincia megtartása mellett nyilatkozott.

„Több veszett Buda alatt“ gondolá magában a tanár s a gyűlésből hazament, hogy az öreg urat véd nélkül ne hagyja ballagni, oda lép hozzá s kínálja neki támaszúl karját, kérdeve, ha szabad-e őt haza kísérnie? — Az öreg ur teljesen emlékezetében annak, hogy nem vagyunk már a zöld asztalnál, a hol elv-ellenek is lehetünk és voltunk — elfogadta a kínálást és kedélyesen haza kísérteté magát. Utközben azonban, a mennyiben az eset az öreg urat furdalta, nem állhatta meg, hogy a tanárnak egy kis szemrehányást téve, ki ne nyilatkoztassa, miszerint e tárgyról még bővebben és különösebben szeretne ő vele szólni.

A házhoz érve, barátságosan kezét szorítva, elváltak egymástól.

En részemről nyugodt maradtam s a dolognak rendes kerékvágásba terelése után, azzal többet nem is gondoltam. Nem úgy az öreg Trangons ur. Egy párszor ugyanis ő maga keresett fel a kellemes Nadler-kertben, vitatkozás végett. De miután meggyőződésemet még akkor sem változtatám meg, secundánsul vette maga mellé a második iskolai felügyelőt, dr. Posewitz Sámuel, a ki sok éven át kerületi főorvos volt, de a ki most maga is már a boldogok között nyugszik, s azt küldte volt megbízással háromszor, négyszer is reám, hogy térítsen meg.

Csodálkozám, miért tulajdonitanak ily szerepvivő férfiak, egy csekélyszerű tanár s polgár egyes nézetének s véleményének ekkora fontosságot. Ők tudhatták azt, én nem.

De néhány érvét ezen uraknak, kiváltképen a secundánsnak, ki bizonyosan a Trangons-veleményt is képviselé s kifejezé — beszélgetési modorban felhoznom — a mennyiben az az előadás élnétségét s úgy szólván dramatizálását emeli, nem lesz helytelen eljárás. Ez oka, hogy e modort választom.

Legyen tehát *Pos.* (Posewitz) a provinciát védő, és *Tav.* (Tavasi) a provincia fenmaradását megtámadó két beszélgető fél.

Pos. „Édes barátom T. tanár ur, kegyed a minapi köztanácskozmányban a kerületi XVI városi hatóság újbóli feltámasztását ostromlá, meggondolta-e kérem, mily rossz vért szült az polgártársainknál, s hogy ezt netalán illetéktelenül is tevél, a mennyiben kegyed, tisztelt dr. ur, a provinciái életet nem is ismerheti eléggé, minthogy kegyed annyi éve már, hogy távol élt a Szepességtől, távol és szerte szélylyel a nagy magyar hazában, s most meg néhány éve még csak, hogy újból köztünk lakik, a midőn provinciális életünk nem volt többé?

Ugyan mi vezérelheti kegyedet, a történetileg megszokott s nagyérdemű ősoktól örökölt e politikai élet és viszony újbóli feltámasztatásának a tagadásához?

Lássa barátom, a jogfolytonosságnak elve és jog-

szerű elmélete szerint, mindenki a régihez kívánczozik vissza, ebben volt s ebben akarja ismét boldogultát keresni.“

Tav. Uram, uram, Posewitz dr. ur! Édes kegyed engemet egyetlenegy lélegzettel fedd, vádol és megtámad. De én igyekezni fogok mindez ellen magamat illően és kellően védeni, ha egy kis kényelmet s egy kis időt enged. Az üvegházban vagyunk, ártatlan virágok között. Tessék helyet foglalni, s úgy a mint ön használja a szót, megengedni, hogy én is használhassam. A virágok az én gyermekeim, s azok bátran meghallgathatnak minket, de a mennyiben szótlanok, sem elárulni sem feddeni nem fognak.

Tiszt. dr. ur, először is azt kérdi tőlem: ha „meg gondoltam-e“, a mit minapában a nyilvános tanácskozmányban szólottam? Igen is, meggondoltam és ha meg nem gondoltam volna, nem is szólottam volna, s ezen meggondolásban még most sem tántorodom meg, habár tor édes kegyeddel, a kinek őszinteségét igen nagyra becsülöm, ellenkezném is. Hogy felszólalásom „rosz vért szült“ — az meglehet annál, a kinél a vér általában megromolhatik, hogy ott a felindulásban rozszabbá lehetett és lett. Rosz vér a harag. Én részemről nem haragudtam s nem haragszom most sem. Ha mások megharagudtak, róla nem tehetek, majd kibékülnek, haragudjanak reám, én ugy fogom magamat viselni, hogy haragjuk megszegyenüljön, mert mentül haragosabbak lesznek ők, annyival békésebb, annyival nyugodtabb leszek én. A ki ellenvéleményt tūrni nem tud, az a maga véleményét, — azt tartom legalább én — igen rozsul védelmezi.

Hogy továbbá „illetéktelenül“ szólottam volna, azt sem tudom belátni és beismerni, valjon miért? Én is csak olyan polgára vagyok a hazának, mint mindenki más. Itt születtem Iglón, itt nyugszanak szülőim, itt nevelkedtem, itt élek és hivataloskodom most, s habár több évig távol voltam is e kisszerű szerelmes kerülettől, s nem kísértem Önöknek particulár szellemű apró bajait s nem élveztem örömeiket, bele okultam s beletanultam az alatt a nagy s közhazának bajaiba, élveztem örömeit, segitettem felvirágzását s felszabadítását, szenvedtem kínjait és a szolgaság gyötrelmeit, — gondolom pedig, hogy

Őnök is, s hogy a mi kisszerű kerületünk is a hazához tartozik, hogy annak az is egy kis része? Már pedig a rész, kell, hogy az egészhez illő legyen. A távollét nem szünteti még meg a vele-létet. Én a távolban is szint-úgy Önökkel is élhettem és éltem, Önökkel aggódhattam, fájlalhattam, örülhettem s örültem, — mert fájlaltam s örültem az egész hazával.

„Hogy a kerületi privilegialis életet nem ismerem.“ Bár ne ismerném, s bár ne kellene azt ismer-nem, úgy mint általában semmiféle privilegiumot. Én ismerem az egységes, az egy és egyenlőjogú magyar hazát, annak megannyi polgára az én polgártársam, s azoknak egyike sem kívánhat — s úgy akarnám, hogy ne is kívánhasson s ne köthessen ki magának külön és szabadalmazott állást, legyen az a multnak penészes hagyománya vagy a jelennek igazolatlan szerzeménye.

A multnak történetét nem veszi, nem rabolhatja el tőlünk senki, az megmásíthatlan s meghamisíthatlan bir-tokunk, én a multat nem tagadom meg, de irányozni, nem a mult irányoz engemet, hanem a jövő. Milyenek voltak viszonyaink, milyen volt hazánk? az nálam csak kiindulási alappont. Én azt nézem, milyenné legyen, s milyennek kell lennie hazánknak most, hogy jövődje messze-messze, a világ végeig, az idők örökéig ha lehet, alapvetetten, virágzóan, hatalmasan és boldogan, biztosítva s biztosan fenállhasson. A tegnapot csak annyiba veszem, hogy nekem a mai napot adta, de a mai napságot már eszközülné nézem a holnap- és holnaputánra.

A voltért, édes dr. ur ugy-e, azt tartja a példa-beszéd, hogy nem ad a kalmár semmit.

Pos. De a „lesz“-ért sem ad semmit.

Tav. Adjon tehát a „van“-ért.

Pos. De hisz önnek van-ja nincsen. Megtagadja a multat, jövője még semmi, hol és min fektetheti tehát meg lábát?

Tav. Semmi? Tehát a magyar haza, annak jelen-legi, folytonos haladásban és fejlődésben levő jogteste és szabadsága semmi? Itt vagyunk mi mindnyájan, annyi milliós polgárok, rendes és mindinkább tökéletesebbé ren-dezendő államban, — merő semmik-e azok?

Pos. Kegyed elhevül, majd megsínlik virágjai, beszéljünk nyugodtan, nem szükség tűzbe jönnünk.

Elmondom én Önnek teljes nyugalommal és hidegverüséggel azt, a mit, s a mint én gondolom s úgy is, a mint a dolog vagyón.

Megengedi- s elismeri-e Ön, hogy mi a provinciával előnyös állásban vagyunk mások felett?

Tav. Én az egy és közös és egyenlőséges hazában s államban más polgártársam irányában jogra nézve előnyben lenni nem akarok. Magamnak több jogot, mint másoknak nem vindicálok, nem tulajdoníthatok, mivel már csak annál fogva is rossz hazafi volnék. Legyen nekem annyi jogom, mint másnak, s másnak annyi joga és szabadsága mint nekem, az az igazi osztó-igazság. A középkorban — igenis, akkor valának külön bástyái a lovagoknak és külön bástyázott városai az iparosok- és kereskedőknek, míg a sík falunépe teljes jogtalanságban élt, megannyijának szolgálja- és zsoldosakint. A mi provinciánk is nem egyéb már a mai korban, mint egy oly darabja, egy oly omladványos ereklye-köve a középkornak, melynek mai napság jelentősége már nincs és nem lehet. Nem lehet most, midőn a lovagok a szédelgős fellegrákból már leszállottak, hogy a völgyben lakjanak, midőn a bástyás városok kőfalait ledöntögetik egyenlő és szabad leget és eget élvezni engedve mindenkinek. Privilegiumok vagy is kiváltságok voltak azok mind, már pedig a köztörvény, közjog és közszabadság mellett kell, hogy megszűnjék a „lex priva“ vagy „privata“. Avagy talán csak mi legyünk s maradjunk-e kiváltságosak, bármi egyenlőséges legyen is a többi? Nekem nem kell a kiváltság, ha bírnam vagy birhatnám is, akár adnák, akár örökléném. Volt többnemű kiváltság 48 előtt, de azokról nagyobbára lemondottak, a kik birták, lemondottak önkényt, nagylelkűen, s részben meg leszedte azokat róluk a haladó kor kényszerűsége. Bármi kiváltság, előbb-utóbb kell, hogy lejárja magát, hogy megszűnjék. Hisz, hogy nagyszerű természettudományi példára hivatkozzam, még a mi magas Tátránkat is, mely évszázadról-évszázadra kisebbedik, valaha egészen nivellirozni fogja a föld osztóhatalma, a mikor megszűnnek a hegyek s betelnek a völgyek.

Pos. Milyen tulzásokban beszél kegyed, s engemet még csak szóhoz sem enged jutni. Ujból kérdem kegyedet, ha előnyös-e a szabadság? És ha előnyös, nem jobb-e ha több szabadságot — nevezze azt kegyed bár szabadalomnak — birhatok én egy másiknál? Nekünk oda kell törekednünk, hogy a mi szabadságunk és szabadalmunk, inkább mindig növekedő, mint fogyó arányban legyen és hogy a szerint gyarapodjék mások szabadsága is. De nem kell s nem lehet engednünk, hogy a mi szabadságunk pusztuljon azért, mert egy másik azzal még nem bir. — Igyekezzünk a magunkét megőrizni, más meg lássa, miként juthat hozzá. Hiszen, mi magunk is e szabadságot és szabadalmat nem kaptuk ingyen. Megszerezték azt őseink érdemeik árán. Mi örököltük, s viszont az utódokra csonkíttatlanul és csorbátlanul átörökíteni tartozunk. Nem mondhatunk le, sőt nem is szabad róluk lemondanunk. Avagy nem vagyunk-e mi fiai elődeinknek s az utánunk jövődek nem lesznek-e utódaink? Hálátlanság volna e lemondás, meghazudtolása őseinknek. És miért mondanánk le? Ki kényszerít rá? Saját kárunkkal nagylelkűséget ne gyakoroljunk. Sőt az még csak nem is nagylelkűség, mert más valaki az által nem nyer semmit, mi meg veszítünk.

Uram! A XVI városi kerületnek, csakis mint kerületnek, köszönhetik e városkák, hogy még léteznek, másként a megye hatósága alatt, már rég elfalvasodtak volna. A kerületnek köszönhetik iparukat, szabadabb egyházi létüket (különösen pedig az általuk nagy részben követett protestáns hitvallást), továbbá haladóbb iskolai neveltségüket, a társadalmiasabb polgárisultságot s több egyebet. Míg a megye hatósága alatti helységekben, mindennek az ellenkezője következett be.

Vallja be Önnön maga, nem úgy van-e? nem úgy lett-e? És most mi mindezeokról lemondjunk s engedjük, hogy saját s önválasztotta biráink helyett a nemes szolgabíró az ő hajdujával jőjjön felettünk bíraskodni? Hogy mi magunk még csak gazdái se legyünk saját házunknak, hanem legyen az a vármegyei nemes ur! Uram! nagyban intem és óvom Önt a mi magyar nemes embereinktől, irányukban a munkás, de enge-

dékenyebb s nem jograbulistikus „burgerünk“ mindig a rövidebbet huzza. Megyei bizottmányokban is ők lesznek az urak, a szószóló szájhősök, hanem a terheket s az áldozatokat nagyobbára ránk háritandják.

Kegyed igenis élhetett és sokat forgolódhatott a magyar nemesi családok közt, de úgy látszik mégis, hogy nem ismeri még eléggé őket. Nem olyan fajta nép az, mint mi vagyunk. És bármik legyünk is, ők minket mindig le fognak nézni, igyekezni fognak, hivatal-, állás- és befolyásból kiszorítani. Ugy hogy nekünk irányukban csak két menekvésünk vagyon, — mely mindkettő polgári, az az középosztályi pusztulás — vagy magunknak is nemesiséget kell szereznünk, vagy el kell parasztosodnunk. — Tudja meg, hogy maga irányában a magyar nemes ember nem ismeri mást csak nemest, meg parasztot. Az előbbinek irányában versenygő, irigykedő és gyanakodó, a másik irányában, született ur. Polgárság, tisztés, munkaiparos középosztály, hisz az nálunk még nincs is. A városokban van, a mi van, s itt is csak azokban, melyek magokat a nemesi kaszttól távol tartották, igenis, mintegy sánczokkal és bástyákkal védték és falazták körül.

Ilyen állása és viszonya volt és van a mi drága XVI városi kerületünknek is. Ez védünk, ez kincsünk, s erről lemondanunk — míg kényszer nem következik ránk, nem lehet, nem szabad bűn nélkül.

Tav. Kibeszélte magát édes dr. ur, igen ékesen s talán nem is kevesebb tüzzel és túlzással, mint magam. Örülök, felette örülök azon, hogy alkalmam esik e the-máról gondolkodó okos emberrel szólhatnom. Igyekezni fogok válaszómban a dolgot néhány megnyugtató elvre vinni vissza, s ha majdan az elveket elfogadni tetszik, úgy hogy azokban megegyezünk, tán még ki is fogunk békülni.

Édes kegyed sokoldalú s nem érdektelen védekezésben először is felemlíti azt, miszerint félő, hogy a mi városkáink a megye hatósága alatt ki fognak jellegükből vetköztetni, s el fognak falvasodni. Hát talán úgy, a mint az a „sedes decem lanceatorum“ egykoron szabadalmazva nemesített városkákkal történt, a melyek csakugyan annyira elfalusodtak, hogy van ember a Szepességben, a ki már nevüket sem ismeri.

Ennek ellenében én azt állítom és tudom, hogy egy a mi hires kerületi, vagy provincziai hatóságunk alatt is, falusi rangra szállt le már némely városka, a mely azelőtt iparban és kereskedésben virágzó volt, a mikor azt a korszerű s kedvező körülmények segítették vala elő. Avagy pl. Ruszkinócz, Durand és Ménhárd helységeket — talán mert hetivásárjuk van még, meri-e kegyed még városkáknak nevezni?

Lehet helység, a melyet bármennyi szabadalommal ruházzanak is fel, s bármilyen sallangós czimerekkel cziczomázzanak fel, nem lesz abból városi község soha; és van ismét ennek ellenében falu, sőt pusztá, a mely körré kedvező körülmények, alkalmas fekvés, a lakosok munkásága s nagyobb száma, jó és könnyű közlekedési utak, az eszközök czélszerű felhasználása — egyéb e nemű tényezők csoportosulva csatlakoznak és az felszedi magát és lesz egy egész vidéknek ipari és kereskedelmi kulcsává rövid időn; míg egy másik, a mely az volt, sőt talán szab. kir. város is volt — alászáll, hanyatlik és csak névleg áll még fen. Ilyenek voltak valaha a „rotten boroughs“-ok Angliában és ilyenek hazánkban a régi várhelységek és igen számos apró Ruszt, Kis-Szeben, Libetbánya, Modor, Bazin sat. féle sz. kir. városka. Községet várossá, nem a törvény decretál, az olyanul csak elismeri, de azzá egészen más viszonyok teszik. Az ipar, a kereskedés, a műveltség, a tudomány és művészet istennője, mintha ezáltal igazán csak idegen s költöző természetét árulná el a földön és az államokban, az szeret, nem mondom, hogy évről-évre, de bizonyos tized- és századévi időszakokban vándorolni és helyet cserélni, majd itt, majd ott üti fel tanyáját és templomát egy ideig, s miglen újból hátat fordít és elköltözik más helyre, mintha így vándorolva akarná a vidékeket, az országokat és a föld egész kerekességét bejárni. Hát a régi korban, mily óriási világvárosok voltak és elpusztultak és szintúgy a középkorban és nemkülönbén hazánkban a török-pusztítások előtt, — a melyeket mi most, már csak elenyésző történelmi nyomaikban, mint régiség-buvárlók kegyelettel vizsgálva látogatunk meg és kutatunk fel.

De én kegyednek védekezve érvelő állítása ellenében, egy másikat is állithatok fel, miként itt a szepesi

vidéken, épen a sok apró duodécz és még parányibb sároskai községeknek a fenállása akadályozta főföképen, hogy itt egy tetemesebb, nagyobbszerű és országra-szólóbb gócza az iparnak, emporiuma a kereskedelemnek, székhelye a művészet- és tudománynak, kényelme és dísze a társadalomnak nem keletkezett és nem keletkezhetett — a melyre nézve pedig igen kedvezők lehetének és voltak a körülmények, a több szomszéd-országgal érintkező válponton és határvonalon. Világra széllyelágazó kereskedésnek volt valaha a Szepesség a közlekedő és kicserélő útja, — mutatják s elárulják azt városainkban még mainapig is, a sok boltozatos épületű nagy helyiségek, mik raktárakul szolgáltak, a föld alatt távolra és szélesen elnyúló szilárd pinczehelyiségek s több ilyféle maradvány. Az egész kelet és dél vidékéről, úgy nyugat, mint éjszak felé, el valamennyi szomszéd országba erre volt az áru-közlekedésnek az útja. S akkor, s csak is akkor épült a sok városka, mindmegannyi külön rakhely, — holott ha a szabadalmak elforgácsoló eszméje nem vezeti a vidéket, hanem az erő és gazdagságnak központosítása, egy oly városnak örvendénk itt a Szepességen mai napság is, a mely mit sem engedne Felsőmagyarország jelenlegi fővárosának Kassának, sőt e főváros, fogadom, hogy a Szepességet diszitette volna.

Lám, így minden dolognak két oldala vagyon.

De mindamellet, én most is azt vallo, hogy a Szepességnek bármennyi városa lett légyen, és bármennyi legyen még most is (XVI szepes kerületi VII bányá- és II kirváros), azok, már akár a szabadalmas kerület, akár az országos vármegyének a hatósága alatt álljanak, lassan egy-két testvérjüknek önmagától eredő s el nem túlitható és fel nem tartóztatható felülkerekedése mellett, elelfognak fogyni, vagy legalább alászállani. Ez a társadalom, a cultura terjedésének természetes rendje és törvénye. A ki ezt megsejti, megérti, s hozzája alkalmazkodik, biztos hidat épít magának a övéinek a bizonytalan jövőndöbe.

De minthogy mi nem akarjuk egymást ily távol eső kitéréssekkel, mik csak a valószínűségnek conjecturalis országába esnek — untatni, felfogom kegyed előbb szötte fonálnak egy másik csombókját s igyekezni fogok azt is, az én felfogásom és nézetem szerint megoldani.

Azt tetszett ugyanis továbbá állítani, hogy „a szepesi városkák, a kerületnek köszönik: iparukat, szabadabb egyházi létüket, haladóbb iskoláikat, s mindezek folytán a társadalmiabb polgárisultságot s miveltséget, — míg a megye hatósága alatti helyiségekben mindannak az ellenkezője eredményült“.

Mind ezek összefüggő dolgok.

Ipar, szabadabb vallási és társadalmi mozgás, tudományi és nevelési haladás, civilizatio és cultura, azok jóformán ugyanazon tényezőknek, hatóknak, előzmények és okoknak okozmányai és eredményei. Főfő feltétele megannyijának, az igaz hogy első tekintetben, a szabadság. De hozzá járulnak mindenesetre még más feltételek is. Ilyen feltétel pl. a népfaj vagy nemzetiségi származás, a természet kedvező vagy kedvezőtlen talajviszonya a vidéknek, a culturában haladottabb más népekkel és nemzetekkel való gyakoriabb közlekedés és eredetileg a saját régibb a már az első ősök által behozott vagy örökölt intézmények kegyeletes megőrzése és tovafejlesztése.

Im ez utolsó feltételre nézve meg kell engednünk, hogy a Szepességre — főleg a bányászat művelése végett beköltözött népfaj, már eredeti — s hazánknál tán akkorán már civilizáltabb hazából, hozott légyen magával némely intézményeket, a melyek a miénknél haladottabak s előnyösebbek lehetnek s hogy ezekhez, részint ragaszkodva, részint átidomítva és fejlesztve vagy az előtaláltakhoz alkalmazva bennök haladásának már is egyik rugóját találta fel.

Népfaji származásában pedig, hogy birt-e előnnyel culturalis szellem-haladási tekintetben, más, részint már itt előtalált, részint meg későbbben ide szivárgott népiségek és egyének felett? ezt ezuttal vizsgálni nem akarom, mert jellemeznem kellene egyenkint a népvérfajokat, ami előttem — eléggé világos ugyan, de igen kényes tárgy. Egészben véve, el van ismervé minden germán fajról, hogy az szívós munkatűrő, takarékos, elmélkedésre és így búvárlatra is nagy hajlandósággal bír, hogy azonban más részről, nem éppen a legbátrabb vérű, nem is olyan könnyen lelkesülő — s ennek hiányában nem is oly önzetlenül áldozni tudó és kész egyéniség, — a milyen pl. a magyar ember, az is igaz. De van azért a német

fajban egyéb kitünőség még, s ez egyfelől a kegyeletes érzelmű s tiszta családiasság, másfelől a józan — inkább az értelemben, mint a szívben feneklő vallásos irány. Ami részletekig nyomozva még más kitünősége és nem kevesebb gyengéje is vagyon még, — attól mentesen fel Dr. ur, miután azokat, mint természettudós, physiolog és psycholog önnön maga is ismeri. De mind-ezeknek kapcsában kénytelen vagyok még azt is bevallani, hogy a germán vér, más vérrel ha vegyül — ámbátor e részben is észleltem bizonyos határokat a hatás erejének fokozata tekintetében, — kétségkívül, úgy ő maga, valamint az is, a melylyel egygyé olvad erélyesebb és szellem fogékonyabb nemzedéket eredményez. Ez legalább a magyar és germán vér keverékéből lényegesen be van bizonyítva.

És ime olyan volt a Szepességre gyarmatosul be-költözött nép, az mindjárt az első időtől mind e mai napig szerette és szereti a magyarral való összeházasodást, ugy annyira, hogy az egész hazában szertesztét annyi az e vidékről családilag elszakadt sarjadék a mennyit bármely más vidék is elszórva felmutatni nem bír. És meg ismét itt a Szepességben, annyi a más vidékről ide szakadt rügy, a mennyit arányban más vidék felmutatni ismét nem tud. — Hogy a lengyel alatti Zsigmond király-féle elzálogolásnak idejében, 1772-ig a szepességi nép szintűgy keveredett légyen vérileg a lengyel fajjal — azt már csak a majdnem $\frac{1}{4}$ -ed résznyi lengyeles hangzású családnevek is sejtetik.

Ennek nyomán ki állithatná itt a szepességi városkákban, hogy ő ilyen, meg amolyan tiszta és ős származású eredeti embersarj? Badarság volna. Sőt én úgy gondolom, hogy azt akár egész magyar hazánkban már csak igen kevés ember merné vallani, a mit meg ismét, legalább én részemről, előnyös és fejledezett haladásnak merek állítani. Legjobb hasonlatossági bizonyítványa annak a keveréknek, — ha ugyan a hasonlat valamit bizonyít, — maga a mi magyar hazai nyelvünk.

Pos. De hisz kegyed egészen tudós genealogikus értekezésekbe bocsátkozik, tartozik-e az tárgyunkhoz?

Tav. Ha kegyedet e nyomozóbb fejtegetések unatják, én azokat abba hagyom, ha pedig nem unatják

bocsássa meg nékem azokat s befogja a végén látni, miként azok tárgyunkat igenis felderítendik és így tartoznak a dologhoz.

Pos. De talán folytatjuk máskor. Csak ápolgassa virágait, hogy a mikor újból alkalmatlankodni fogok látogatásommal, egy pár újból kifejtett virágcsán gyönyörködhessek szemem.

Tav. Édes dr. uram! ime természeti virág csak muló öröm. Kivánom, hogy lelkünk vitatkozó kertjében és üvegházában teremjenek virágok, a melyek mulhatlanabbak im ezeknél. És hogy minden virág, a melyet min szellemeink kertjében tenyészünk, egyszersmind a haza diszére legyen és lehessen gondolat- s eszme-virág. A Táttra hideg havasai alatt — ami e hon földjén terem, az is a hon virágja, a mit a Bánátnak búzája és a hegyaljának jó bora, a mi búzánk és a mi borunk.

Pos. Igen, ha drága pénzen megveszszük. Azt más is megteheti.

Tav. A másik akkor, ha eszi és issza, idegen magyar kenyeret eszik s magyar bort iszik, de mi „saját édes hazait“. Nekem pedig a hazaiban van örömöm és érdekem, hogyha mindjárt megis kell vennem.

Pos. Hát Isten áldja meg.

Tav. Hazánkat!

Megjött a jó dr., a volt kerületi főorvos, a tanodai másod felügyelő, a XVI szept. vár. nagy provinczialista máskor s harmadszor is. Vonzották-e — a mint multkor maga vallá, a virágok, a vita érdeke, a személy, vagy a szórakozás — melynek ő naponkint kísértálgatva áldozott — nem tudom. De jött és azzal kezdé: „folytassuk!“

Tav. Akár ítéletnapjáig, akár a világvégeig, akár az örökkévalóságig, — a meddig Magyarországot felállandónak óhajtom.

Pos. Csak szűkebben uram! és ha lehet rövidebben. Nem vagyok én költő, a milyen Ön, én igen prózaikus és praktikus ember vagyok.

Tav. Ott van ni! Kegyed már is ingerelni kezd, úgy látszik, hogy jó kedvében vagyok.

Pos. Mint mindig. Nekem mindig jó s mindig egyenlő kedvem vagyok, a boszankodás meg annyiszor megárt és pedig egyszerre kettőnek, a boszankodónak szintúgy, mint a boszantottnak. Tudja-e kegyed, hogy én a békét szeretem leginkább.

Tav. A békét, melyet háború szült. Nekem legalább más béke nem kell.

Pos. Én az abszolút békét óhajtom.

Tav. Attól édes pr. ur mi még igen távol vagyunk, s óhajtom, hogy távol legyünk. Hisz az abszolút béke, halál. Pedig meghalni még egyikünk sem akar.

Pos. Én legalább még nem szeretnék meghalni, még van érdek, melyért élni óhajtok.

Tav. De az élet harc. Szeretnie kell hát a harcot.

Pos. Olyan harcot a milyent mi vivünk, nem bánom. De már olyat a milyent kegyed, mint honvéd 48—49-ben kísért s a melyet én ezer rémülés közt néztem, az olyat nem szeretem. Az ily harczoknak még a nyomát is ki kellene törölni — ha lehetne — a történelemből.

Tav. Furcsa. Pedig az is csak életharc volt. Nemzetek és álladalmak így élnek, ha, amint a sors és kényszerűség magával hozza, ily harczokat is vívnak. Mi kicsinyben boszankodunk és vitázunk, sokszor kicsinységek felett, nemzetek és népek boszúja és haragja nagyszerű, mert egészen más dolog az, ahol két ember, és más, a hol milliók haragusznak.

Pos. Jól van jól. Haragudjunk tehát mi is, de csak úgy, hogy mindenesetre béke támadjon.

Tav. Azt óhajtom én is. Sőt bízom benne, hogy mi minden áron ki fogunk békülni.

Váltsuk tehát ki — ha úgy tetszik elébb folytatva — a mi diplomaticai jegyzékeinket.

Ugy látszik, hogy minapában az én táborom részéről a XVI szepesvárosi kerületnek Ön részéről állított miveltségi haladottsága, — melyet csakis a szabadalmas viszonyból eredettnak vallott, — volt kimutatandó, hogy az nemcsak a privilegiumoknak köszönhető eredmény, hanem sok egyéb hatónak és feltételnek összműködött erejéből származott következmény.

Ha e tekintetben nézeteimet elmondandóttam, igyekezni fogok a Kgd. által felállított „nemességi“ érvvárat is ostromolni. De forgolódjunk előbb a kerület mivveltségi körében.

Pos. Igen, igen. Az mindenesetre nemesebb thema a nemességénál. A mivveltség királyi adománylevél nélkül is nemesít, míg a kutyabőrös levelesség vajmi gyakran mivveletlen lehet.

Tav. Kegyed azt vallá, hogy a kerületi városkák lakossága legisleginkább a kerületnek köszöni: szabadabb egyházi létét, haladóbb iskoláit, és társadalmiasabb polgárisultságát, általában mivveltségét.

Édes dr. urnak igaza van annyiban, a mennyiben a mindig pénznélküli hajdani Zsigmond király ezen vidékét és részét az országnak — mint a melyről a korona rendelkezhetett, mint összefüggő kerületet zálogosította el a lengyel királynak. Az új uralkodó az új szerzeménynek — csak hogy az annyival hivebben ragaszkodjék hozzá engedékenyen, kedvében járt, ugyanazért nem is olvastotta azt be tökéletesen országába, hanem igazgattatá Lublón székelő külön várkapitánya által. És így a városkák, ha fájhatott is nékiek, hogy a régibb hazától elszakasztattak, mégis nem érezték magokat rosszul, mert földterületileg és fekvésileg benn voltak a magyar anya hazában, és csak közigazgatásilag függtek a lengyel királynak személyes kénye- és kegyétől. Ők iparukat és kereskedésüket bánthatlanul és háboríttatlanul, sőt sokkal haladóbb és gazdagítóbb módon üzték most, mint azelőtt, mivel a két szomszéd országnak közlekedő hidul ők szolgáltak. Ez így folyt, míg be nem következék először Csehországban a Husz-féle s aztán egy századdal később a Németországban, főleg a Szászföldön nagyobb mérvben megindult és rohamosan elterjedt vallás- és egyházujítás. E szeptes-kerületi s általában szeptességi nép, mint a mely a kereskedést üzé, egyfelül Lengyel-, másfelül Németország felé, csakhamar megismerkedék a hitjavítással, úgy hogy a Szeptességen keletkeztek, hazánkat nézőleg, az első újhitű egyházak.

Rövid időn valamennyi, úgy szepteskerületi, — mint a két szab. kir. város, s nemkülönb a bányavároskák is

mind az új hitet vallák. Lehet, sőt nem is tagadható, hogy e városkák népességére, mint német ajkúra, éppen azért hatott rokonszenvesebben a reformatio, minthogy az Németországból eredt, de ez magában még nem volna ok, mert hisz e forradalmas hitujítást más népek és nemzetek is elfogadták, mint egyházi haladást, így a lengyelek, magyarok, dánok, svéd- és norvégek, angolok sat.

Azonban a mint azután a visszahatás lábrakapásával a római klerus hálójába kerített fejedelmek és kormányok az ujhitűeket nyomni, üldözni s ismét visszatéríteni igyekvének, im e kis oázis, a melyet két ország kegyelt, szolgált mintegy menedékül az üldözött hitűeknek. Magyarország részéről voltak jezsuiták Lőcsén, Lengyelország részéről több helyütt, de mindezek nem merték a zálog-városkákat, a melyek ugyan in ecclesiasticis Magyarországtól függtek nagyjában bolygatni.

Különben, nem szükség ezt részleteznem, én csak nagyban és tájékoztatólag akartam a vallásszabadság megőrzésére utalni s kimutatni, hogy ez nem annyira a kerületnek, mint szabadalmas kerületnek volt az érdeme és eredménye, hanem egyáltalában az elzálogosításnak folyamánya. E városkák szabad vallásgyakorlata, így visszafelé nézve, a régi Zsigmondnak köszönhető, annak az árát ő költötte el. Ha Zsigmond tetsem, egy egész megyét s még többet zálogosított és zálogosíthatott volna el, az szintén a körülményeknél fogva, ily kedvező eredményre jutott volna. Így a roszból is más irányban gyakran jó következik. Tehát nem a különhatósági kiváltságnak, hanem a zálognak köszönheti a Szepesség leginkább a protestantismust. — És hogy e reformált egyházzal együtt, az iskolák felállíttatása és terjedése karonfogva s elváhatlanul járt legyen, — azt a prot. egyház szerkezete természetéből mindenki tudja. A magyar első Lipót s más királyok alatti Karaffa-féle üldözések véres és gyászos éveiben, így szintén mint idegen országnak bekebelezettjei védettebben maradtak a zálogban levők. Reájok nézve — elmerjem-e mondani, s nem fog-e ön ezért reám nehezeltetni, ha elmondom, hogy a vallás-üldöztetés kora legfeltűnőbb mértékben éppen Mária Terézia alatt kezdődött, s aki Lengyelország első földaraboltatása alkalmából Halics országot nyerve, s ezzel együtt a zálogot is visszakapva,

ezt a régi anyaországnak visszakebelezte, de reája azon-
tul az egész osztrák uralkodóház és kormányának katho-
lizáló politikája nehezült, Hiszi-e, hogy a szepességi pro-
testansok akkor veszték el legtöbb egyházaikat, vagyonu-
kat, a nyilvánosságot, a vallásjogi viszonyosságot és
hogy reájok a magyarországi jezsuiták nyomása s üldözése
leginkább sulyult? Szerencsájük az vala, hogy az nem
soká tartott, hanem csak addig, míg a szabadelvű s ember-
szerető II. József uralkodása nem kezdődék. Tehát a ke-
rületnek az anyaországba való visszafogadtatása keserves
tapasztalással járt és a kerület még is magasztosan örült
visszakebeleztetésének, oly annyira győzött benne az or-
szágos hovátartozásnak természetes és történeti érzete, győ-
zött a magyar hazafiság, még a vallás kinokon is. Igy
hát ki merné e lakosokat csak a legtávolabbi tekintetben
is a honfiatlanságnak gyanuja- és bűnével sujtani! Ők
sok megpróbáltatáson mentek keresztül s azért lettek szí-
vósabbakká, és szellemileg és jellemileg sok oldaluakká.
Mert történeti változatos események is nevelik az embert,
igy a mi kerületünkre okvetlen nevelési hatással két or-
szág viszontagsága volt. Hajlam, irány és cél tekintet-
ben, mindig s természetszerűen előbbre valónak nézte a
magyar hazafiságot s ez lelkének most is egyedüli súly- és
sarkpontja és iránya. Már pedig, a ki jó, lelkes és felál-
dozó hazafi — avagy nem az következik-e ebből, hogy az
a maga önérdekét mindig feláldozza a köznek, hogy az
némely látszólagos javáról is lemond, a midőn azt a közjó,
a közcél, az egésznek épebb s egészségesebb volta kívánja
és szükségesnek felállítja. No de erről majd értekeződé-
sünk végén fogunk szólni s alkalmazást tenni.

Mostan még előbbi eszmemenetem fonalán megér-
demli a tárgy, hogy a XVI városi kerületet egy kissé a vi-
déknek földirati viszonyából is megvilágosítsuk.

A Szepességnek megannyi folyóvize két irány felé
lejt. Csak az egy Poprád és a vele összeszakadó Dunajecz
folyó az, a mely az országból ki, Lengyelország felé a Visz-
tulába siet s azzal együtt el egészen a balti vagy keleti
tengerbe. Az érgazdag Szepességnek többi vize mind, hol
cseregdedzve, hol hőmpölyögve, csaknem úgy mint társadalmi,
szellemi és anyagi érdekeink vágyvavágyón, siet és szalad
befelé, csak hogy még itt is két irányban az anyaországba.

A víz lejtésével haladólag lejt a vizmentén lakók szelleme is. Lejt tehát a Szepesség, mint elébb mondtam, először Lengyelország felé és a keleti tenger tájai felé, de bizony nem szivesen, mert, a mi Poprád folyónk ugyan csak meredélyes és tekervényes és vontatva csavargó úton találja és ássa meg medrét mintha nem is akarna Magyarországtól távozni és elválni, s nem is akarna éjszak felé folyni.

Egy másik, de csekélyebbszerű lejtése vizeinknek esik a Vág medrén, ben az országban Liptómege és így nyugat s aztán újból a nagy és regényes Vág irányával délfelé az anya-Dunába.

A harmadik a leggazdagabb lejtése vizeinknek a melléker gazdag Göllnitz és az egész megyét áthatító Hernád, a melyek még Szepesmege földjén és kebelén Margeczánon felül testvérileg ölelkezve egymásba ömlenek, sietnek Abaujnak Kassája alá, míg Borsodban összolvadó szövetségbe lépve Gömörnek Sajójával „unitis viribus“ lejtének, tekintélyben és hullámzó árban növesztve le az ős Tisza váró habjai közé.

Ez fő iránya a szepesi vizeknek és a vizmente szerénti lejtés egyszersmind fő iránya a Szepesség szellemének is. Más felé aki hazánkban gravitál, mint akár a Tiszába, akár a Dunába — vagyis amennyiben ez utóbbi — mint Petőfi mondja, amant megissza, tehát, aki másfelé gravitál, mint a Dunába, az e hazában eltéveszti sulypontját és sulyirányát, az hazaellenesen gravitál.

Pos. Barátom uram, ezek költőiségek, én a költészetben sok valóságos élvezetet nem találok, de azért nékem e fejtegetések mégis tetszenek. Bocsánatot, hogy virágos nyelvében — mert hiszen kegyed kertész is — bocsánatot, hogy félbeszakasztom. Én részemről a dolog lényegesebb oldalára szeretnék már átmenni, amennyiben kíváncsi vagyok, mint készül Ön kiforgatni a volt mege — nemeségi vádjaimat. A dolognak fordulója pedig itt sarkallik főfőképen, hogy a polgári osztály nem óhajtkozik, nem akar a nemesi fajta alá kerülni.

Tav. Ez legsulyosabb védve egyfelül, másfelül vádja Önnek, amennyiben azt képzeli vagyis állítja, hogy a tek. nemes vármegyét csak a nemesség alkotta s alkotja, s fél attól, hogy tán jövőben is csak az alkotandja.

Igenis azok alkották egykoron, sőt századokon keresztül, a mennyiben az egész nemzet is csak a nemes magyar nemzet volt. S az akkor helyén, történet- és észszerű volt, — de hogy most is és úgy jövőben ők tegyék a vármegyét, ők alkossák a törvényhatóságot, az államnak a lényeges szervtagját, a hazát kicsinyben, — arról azt tartom, már hegedült szent Dávid. Visszásság és félszegség, ha volt, nem következik még, hogy tartósan lennie is kell.

A vármegyei törv. hatóság helyes és teljes akkor és úgy, ha abban valamennyi osztálya a népnek s a nemzeti s államéletnek valamennyi hatója képviselve legyen. A tudós úgy, mint a tudatlan, a gazdag úgy, mint a szegény, a művész és iparos úgy, mint a földesur és egyszerű földmivelő, sőt még a társadalmi, vallási és politikai árnyalatoknak is valamennyi tényezője, a hivatalnok és a független magányzó, úgy mint a városi és falusi lakos egyaránt. — Vajjon tud-e kegyed igazi s jól rendezett szerves törvényhatóságot ily vegyesség nélkül képzelni, képzelni olyat, mely csupa nemesi földesurakból, vagy csupán falusi földmivelőkből, vagy másrésről csupa városi iparüzők, kalmárok s több efféle kaputosokból állana! Mindez nem lesz s nem lehet a haza kicsinyben, mert egyik vagy másik irányban csakhamar ki fog belőle ríni a szükkeblű és egyoldalú korlátoltság.

Ebből következik, hogy mi, hogy épen mi apró városbeliek vagyunk hivatva arra, hogy az eddigi egyoldalú megyei hatóságot regeneráljuk. A városok- és szabadkerületeknek hazánkban most az a missiójuk.

A mult századokban, ha egy kissé felcsicseredett valamely városka, az azonnal sietett magát a vármegye alól emancipálni, szabadalmazott községgé vagy szab. kir. várossá lenni. S a régi időknek kormánya ezt még elő is segítette, és éppen azon okból, hogy a megyei ellenzéki tanyákat gyengítse. Már pedig azok csak annyival ellenzékiebbekké lettek, mert félszegségbe tereltettek. A városok pedig megmaradtak az uralkodóknak, — vagy mint az erdélyi szászok mondták: „a korona és a birodalom sziklakemény hivei és hű alattvalói“ s a megyéknek ugyszólva antagonistái. S így a miben az idők mostohasága vétett, azt újra az időnek kell jóvá tennie.

Adjuk vissza a megyéknek a városokat, egyesítsük a középosztályt az ugynevezve volt nemesi, földbirtokos osztályljal, tegyük mindakettőt egyenlőjogu polgárokká, a kiknek egy legyen a czéljuk, egy az érdekük, a köztörvényhatóságban való szabad önkormányzat és ezáltal az egy és közös hazának erősbitése s felvirágoztatása és helyén és épebb és szervesebb lesz mindakettő, ugy a megye, mint a haza.

A néposztályok, amelyek egymásra vannak utalva, nem szabad azoknak külön testületenként fenállaniok, mivel azonnal, külön érdekek czélja felé tereltetnek.

Ez volt hazánknak, állami életünknek eddigi gyengesége oly annyira, hogy ebből még surlódások és ellentétességek is keletkeztek. S nem az volt-e az oka annak, hogy hajdantan az összes királyi városoknak, ámbátor országgyűlési követeik valának, csak egy volt a szavazatjuk. Az igenis akkor volt, a midön s pedig elég visszán, még merő nemes emberekből állott a nemes vármegye, a mikor még maga az ország is, — mint elébb mondám, csak magyar nemes emberek országa volt; akkor, mikor a nemtelen — de inkább csak a jobbágy saját ügyében nem is perelhetett, mikor felette a bíró is, az egyik perelő fél volt.

Szomorú emlékezetű középkorias idők!

Volt 48-unk! S e viszonyok mind megváltoztak. Földesur most maga a volt urbéres jobbágy is, és nemes magyar ember sok tekintetben a városi polgár, az iparüző, kalmár, tudós és hivatalnok. Mig más részről féltő, hogy a volt nemes vármegyei „pater patriae“ vagy „patricius“ eladósodva süllyedt s az ősiség eltörlésével ősietlen szegénynyé lett és lesz, ha ipar, tudomány, művészet, munkás hazai, tisztí s hivatalnoki szolgálat által nem igyekszik magának vagyont, érdemet és ujkori nemességet szerezni. A kutyabőrök kora lejárt.

Ujból vallom, hogy a megyét, az elkülönítve volt városok- és szabad kerületeknek az uj megyei törvényhatóságba való beolvasztásával kell regenerálnunk.

Es ezen oly egyszerű okoskodással — amelynek elvi helyességét, vagy helytelenségét, nem tudom, mennyiben fogja ön megengedni és elismerni, ugy gondolom, hogy megfelelttem volna Ön kifakadására, az ősi nemesség ellen.

Pos. Ez plausibilis raisonnement, ámbátor én azt, az én álláspontomról még korántsem irom alá. Mert előttem még mindig többet nyom a tapasztalás és a valóság, mint realis viszony, semmint beismerése a feltételes tételnek, hogy így vagy amúgy kellene lennie. A mint lennie kellene, azt magam is igen jól tudom, de itt concret tényezőkkel van dolgunk, azzal t. i. hogy, hogy volt és hogy, hogy van most.

Tav. Jól van, beérem én egyelőre Önnek annyi engedményével, hogy úgy kellene lennie.

Menjünk tovább.

„Önnek egy előbbi állítása azt is vallja, miszerint a maga szabadalmát feláldozni nem szereti, azért, mert más e szabadalommal még nem bír. Szerezze meg azt ő is, vívja ki magának.“

Uram! Így hazát nem építünk.

Először is azt vetem fel ön ellen, hogy szabadalomra hivatkozik, holott én a hazában csak szabadságot szeretek ismerni. Már pedig a szabadságnak, közvagyonnak és a kötelességnek köztehernek kell lennie. Szabadságom csak addig terjedhet, míg másnak a szabadságába és jogába nem ütközik. Már pedig, hol nekem több szabadságom, és így szabadalmam vagyok, ott okvetlenül kell, hogy az csak másnak a kárán és másnak a joga csonkításán lehet az enyém. Én a hazának polgárait csak egyenlőknek ismerhetem és ismerem, egyenlőknek jogban, és egyenlőknek megfelelő kötelességekben. Önnek többje, másnak kevesebbjevel egyenlítettetik ki csak.

A jogoknak, mint szabadalmaknak többsége, azonnal kell, hogy megzavarja a polgárokat. Gyanakodás, irigykedés, bosszuság, gyűlölet — mind innét származnak, elbizakodás és lenézés hasonlóképen. És mind e morális viszásságok, tetteges roszakat szülnek az egyenlőtlen társadalmi életben. Panaszokká és sérelmekké lesznek, lesznek kényeztetéssé és igazságtalansággá, mi gyöngíti és aláássza a legszilárdabb államokat is. Nincs is, nem is volt még biztosabb talpköve az országoknak az „igazság“ l. „Előjog és szabadalom, leginkább zavarja meg az igazságot — és így ez mindig kárhoztatandó.

„Különséges az én helyzetem, nekem prärogatívám van“! Ezen egyszerű hivatkozás, s még inkább, ha ez

ténylegesség, már is sérti a másikat, kihívóul szolgál a polgári, a jogi egyenlőség ellen.

Nekem, édes dr. ur, s azt hangsúlyozva újból ismétlem, több jog nem kell, mint a mennyi joga valamennyi polgártársaimnak vagyon. Én csak az ily osztó-igazságu elv mellett ismerem a hazát erősnek, polgárai mindmegannyija közös anyjának. És ilyen hazában, ha be kell vallanom, kolduskint is nyugodt leszek, s dús-gazdagként sem fogok elbizakodni. Szabad a haza, ha megannyi polgárja egyenlően szabad, a rab-hazában pedig megannyi polgár egyenlően szabadtalan. Az én meggyőződéseim szerint, és ha fogoly s egyéni rab találnék is lenni, szabadnak érzendem magamat az egyenlően szabad hazában; míg rab-hazában ha én volnék bár a király, nem tudnék mást, mint rabságot érezni.

Azért el a kiváltságokkal, el a privilegiált bármilyen állással és legkivált a hatóságok közt, a polgárok-nak testületies működélme körében. Hivatalos és rangszerinti osztályok, ha vannak, — míg azok is elsimittatni nem fognak, ám legyenek, de legyen egy a törvény, egy és egyenlő az igazság mindnyájunkra nézve.

Számolnunk kell tehát a városi, a kerületi privilegiumokkal s azokról vagy le kell mondanunk önként, vagy be fog, be kell annak következnie, hogy azoktólünk el fognak vétetni. Ez az alternatívám, én mást a békés kibontakozásra nézve nem ismerek.

Hát külön konyhán készült főzetre van-e szüksége a provincia polgárának? hát más-e az ő törvénye, más-e az ő igazsága? Hát ama szegény földmivelő a megye széléről elballaghat Lőcsére, a megye székhelyére, és mi itt Iglórol nem mehetnénk-e hasonlóképen oda? Hát mibe kerül az az országnak, hogy nekünk — kik a XVI szepesi városban hasonlóképen eléggé el vagyunk szórva, — itt külön törvényhatóságot tart fen és pedig kinek a költségén? nemde az összes adózó népnek a terhén.

Ily kis területen, amennyi az összes Szepesség (60 □mfd. 200 ezer lakossal) négy külön törvényhatóság hogy létezzék — (még akkoron, a megye, a kerület és a 2 sz. kir. város, mivel most már egy 5-ik is van, a nem régiben kir. városi rangra emelt Göllnitzbánya) — az tulság. A városok az ő vagyonuk és intelligenciájukkal

mind kivétetvék, s külön állást, külön hatóságokat képezők, míg ama néhány nemesi és számtalan bocskoros családnak engedtetik át a híres megyei hatóság alkotása és vezérlése. Ebből igen természetes, hogy egyfelől gőg és lenézés, másfelől bizalmatlanság, agyarkodás, tartózkodás, sőt félelem, irigység meg hiábavaló és hiu verseny támad.

Többféle hatók egyesítésében, és az erők egy pontra való alkalmazásában van az erők hatása és sikeres eredménye.

Szüntetessenek meg a kiváltságos kerületek és területké e hazában mind, a kun, jász, hajdu, kövár, fogaras, száz, turopolya, csajkás. sat. sat, részecskék, melyek mindmegannyi kirivó foltocskák gyanánt éktelenítik a sz. István palástját, — osztassék be az egész ország egyenlő vármegyei hatóságokká; adassék s biztosittassék ezekben minden egyes kebelbeli polgárnak, kötelesség terhe szerinti egyenlő s igazságos befolyása, egy és ugyanazon törvénynek az oltalma alatt, — legyenek, ha lehetnek, ugyan e hatóságok egyszersmind egyenlőzetes önkormányzatu közigazgatási, adóhivatali, hadszolgálati, tanügyi, igazságszolgáltatási, sőt még azonfelül egyenlőzetes posta és távirdai, meg netalán még egyházi és szintugy arányszerű képviselő választási kerületek is, — s ily szerves működésben megalkotva képzeljük a hazát s az leszen u j h a z á n k s nem többé avas, középkorias tarka-barkaság.

Pos. De ha nekünk bold. Mária Teréziától megújítva megerősített szabadalmunk van és mi ennek nyomán vagyunk incorporálva, semmibe sem tudjuk-e azt?

Tav. Édes dr. ur! Ezen „magna chartára“ nézve szabadjon, hogy én azt mennyire szégyelem, s mennyire restellem az ennek biztosította szabadalmat, egy kis furcsaságot mesélnem el.

Történt — ha nem csalatkozom 1856-ban, hogy ő Felsőge az akkoron még nem koronás királyurunk beutazva az országot, a Szepességet is meglátogatta. S akkor, Poprádon — tán valamely Bach-féle szolgabírónak a rendeletéből, diadaliv készült ime felirással: „Te salvum dicunt Saxones Scepusii!“

Én részemről ez időben Táttra-Füreden töltém vala a nyarat s Poprádon keresztül utaztamban, meg szemléltém

a felkiáltós nevetséges felírást. Megvallom őszintén, hogy talán egész életemben nem boszankodtam csendes mérgeződésben annyira s nem resteltem semmit oly fájlalón, mint a „Saxones“-féle elnevezést. Elakartam bujni s úgy tenni, mintha e szégyenletes felírást nem láttam s nem olvastam volna, de hiába, minduntalan fülembé csengék a „Saxones Scepusii.“

Hát uramfia innét tova 700 és több éve annak, hogy mi e földnek, a hazának, a melynek a magyar adott nevet, jogot és törvényt, polgárai vagyunk, itt nyugosznak, rég porladozva őseink, kik ugyan e haza szabadságáért elhullottak, kik e hazának földjét arcuk verejtékében szántva, az e haza ege alatt termett kenyér mellett imádkozni és dolgozni tudtak s arra másokat is tanítottak, kik e haza fájdalomán busulánk, s e haza örömén ujongánk, kik e haza polgáiraival ezernyi ezer szállakon összeforránk, kiknek multjok a mi kegyeletes multunk is, kiknek jövőjük a köz-haza jövője, boldogságuk az egész haza boldogsága, imájuk a magyar nemzet imája, — az mind övék is, mienk is, — boldog isten! és mi még nem voluánk-e magyarok? nem érdemelnök-e még meg a magyar honfiak nevét? Saxo és magyar között, tessék választani!

Amerikában, a ki két évig lakik, amerikai polgárrá lesz, nálunk is e szokás dívik, hogy a ki két évig rendes adófizetője valamely hatóságnak, a haza polgárává tekintetik, a nélkül is, hogy külön törvényhozói indigenatus megadásra szorulna, — és im, a hazáért a legfeláldozóbban mindennemű szolgálatot, tisztet, kötelességet és terhet hiven teljesítő és csak ezen országtól jogot és törvényt elfogadó Szepesség, az még most sem volna magyar, azt még most is „Saxones Scepusii“ néven kelljen-e és lehessen csúfolni? — Hát ugyan ha hétszáz esztendő nem elég, vajjon mennyi idő kell arra, hogy valamely bevándorolt népességi töredék, mely már az új hazába beköltözés által is tetteleg bebizonyította, hogy a régitől el akar szakadni s el is szakadt, s hogy a saját választása szerinti új hazának törvényeit fogadja el s azokhoz alkalmazkodik, — ugyan mennyi idő kell, kérdem, arra, ha 700-nál több év nem elég, hogy ily beköltözött csapatocská honfiussítások? — Ha elévülhetlenül „Saxo“ volna s akarna lenni még mai napság is a szepesi ember, úgy én kész vagyok

mindjárt ma ki — s megtagadni szepességi lételemet, születésemet és neveltetésemet! Mert én nem az akarok lenni, a mivé születtem, hanem az, a mivé magamat szabadságom és saját elhatározásom erején felküzdöttem, a mivé engemet a lényeges összetartozás törvénye tesz, t. i. a magyarhaza, magyar polgárra! Én ellenkezőleg a fentebbiekkel, azt tudom, vallom, s tapasztaltuk s tapasztaljuk mindnyájan, hogy a Szepesség szent magyarhazánknak épen oly szent földje, mint akár a Jász- és Kunság, akár a Duna- és Tiszamentének bármely homokpartja és földtáblája, mivel azt tudom és vallom, a mit — ugyancsak az ötvenes években nemzeti hegedüsünk — az én volt honvédtársam s ma is barátom, Reményi Ede rólnuk vallott és mondott, Tompa Mihályhoz Iglóáról irt egyik levelében: „E szepességi németajku nép magyarabb a Tiszaháti magyarnál!“ mivel ezt vallom és igaznak érzem és tudom: azért nem szégyelem a szepességi létet, mert a Szepesség is Magyarország, s e népségnek minden egyes embere magyar polgár szive minden dobbanásában, lelke minden izecskéjében. — És a ki az nem akarna, nem tudna lenni, vegye hátára a 700 évet és vándoroljon inkább vissza ad patres, megköszönve nekünk, hogy annyi századon át szállást adtunk nekik.

Veszi-e észre édes dr. felem, mennyire kelljen nékem fáznom a különségtől, a kiváltságos, szabadalmas állástól, melyet a XVI szepesi város még ma is elfoglal s még jövőre is — nagyrészen elfoglalni óhajt.

Hát nem érdemelnők-e meg még e hazától, hogy minkét megannyi többi polgárával egyenlővé tegyen, ugy névleg, mint szerkezetileg, kormányzási, igazságszolgáltatási, adóbehajtási — — s minden egyéb tekintetben? Kérnünk, sürgetnünk, követelnünk kell azt, még ha tőlünk meg is akarnák tagadni.

És ha a moh-lepte hajdanban, édesgetésből vagy megszoktatási s lekenyerezési szándékból, akkor előnyösebben többet adott volna nekünk a haza, vagy a magyar király, mint a mennyit a többi polgárja és alattvalója birt, — arról most vagy mi mondjunk le, vagy vegyék el tőlünk, hogy legyünk az anya irányában egyenlő, de nem elkényeztetett gyermekek, mert édes testvérjeinknek ez bizonyosan csak fájni fogna, hogy egy valaha volt

idegenből felfogadottnak több joga és szabadsága legyen, mint a saját és édes magzatoknak.

El háta XVI városi provinciával, előre Szepes vármegyével!

Ugy látszik, hogy dr. ur a maga szelid jelleme- s természetében már szinte fél is tőlem, oly aggodalmas levertséggel tekint reám.

Csöppet se féljen kérem, nem vagyunk mi 48-ban. Ne féljen, sem tőlem, sem az új vármegyétől, a melyben s a melylyel mi gyönyörűségesen és békésen meg fognak férni. A mint mi hozzájuk megyünk, éppen oly tekintetben jönnek s jőjjenek ők hozzánk. Szeretet, barátság, békesség, közösség s egység másként nem is létesülhet, mint a hol úgy az egyik, mint a másik fél egymás irányában indulva indul, egy közös cél felé s ott találkozva egy- gyé lesznek.

Az egyesülése vagy akár egybeolvasztása után a volt két törvényhatóságnak nem lesz szabad többé elkülönítve kérdezni, mi az enyém, mi a tied, egy érdeknek, egy akaratnak kell ott egy közös cél felé lennie. A mint vármegye lesz Ó-Falu, úgy vármegye Igló, a mint Batizfalva, úgy Szepesolaszi is. Kegyeletetni fog ott minden érdek, lett légyen az régi megyehatósági, vagy kerülethatósági; javíttatni fog az érdek közlekedésének minden utja, mint a haza, mint az ország közutja, nem lesz ott nemes és czivis — vagy legalább nem lesz szabad ellentétesnek lennie, hanem lesz magyar polgár minden ember, egyiránt védve az erény, egyiránt sujtva a bűn, egy törvény mindnyájára szóló.

Félni, a vármegyétől, a szolgabirótól és hajdujától, az vénasszonyok réme, mi törvénytől, igazságtól semmi színben ne féljünk.

„De félünk, hogy beléjük olvadunk, hogy aztán a a külön szépállásnak és jognak se hire, se hamva“. — Hisz éppen az a cél. Ha ettől félünk, olvaszszuk hát mi őket belénk, ha ez mindegy nem volna. Ha eddigelé nem féltünk s nem félünk a nagy magyarháznak, mint egésznek beolvadt tagja lenni, úgy ne féljünk a haza teste egy rokon tagjától sem, mint résztől, hogy azzal együtt az élő egységes test működelmét előmozdítsuk.

Kérjük azt, s ha megadják, úgy, most fogjuk ünnepelni, — miután a Lengyelországtól való visszaváltás óta még nem ünnepeltük, úgy most fogjuk ünnepelni a valóságos articuláris országos incorporatiót.

Pos. Bárátom uram, a midőn kegyednek tul lelkes beszédjét némán s hidegvérűen hallgatom — igazán úgy vagyok vele, mint őnmaga találóan mondja, hogy néha-néha s kivált némely részénél félni látszatom. De nem ám a jellemeztem nemességtől, sem nem a tervezett tek. vármegyétől s annak hajdus szolgabírójától, hanem félni a túlzástól, a túlaradó lelkesedéstől, félni a rohamosságtól. Sok ilyen ember mint kegyed, vagy igen nagygyá és dicshívé, vagy igen nyomorulttá és szerencsétlenné volna képes tenni egy egész országot.

Gondolja meg higgadtan s nyugodtan, ha valljon lehetséges-e ily egyszerre „tabula rasa“-t csinálni? Nem kell-e megbecsülni a multat, nem kell-e régi birtokot mindig kiindulási pontul használni az eszközésbe veendő új viszonyoknál? — Forradalom igenis eljárhat gyökerelesen s olykor-olykor fenekestül felforgatólag, mert annak lelkesült árohama nem szokta kérdezni, mi volt s miként volt, de minek s miként kell lennie. Ott az erőszak viszi az eszközést, miglen azt a csendes reformnál a meggondoló, fontolgató hideg ész teljesíti. A reformokat én is pártolom, a haladást én is óhajtom, de lassan s kiméletesen. Évszázadoknak kegyeletes és történetileg jogosított kötelékeit, nem lehet, nem szabad rohamosan szétépíteni, azok csak egyes szálankint bonthatók fel.

Egyébiránt egészben véve, nem fázom én a vármegyehatósági szerkezettől sem, csak két feltételem van a melyet ehhez és az egész reformeszméhez hozzákötök:

először az, hogyha a szepesi XVI vár. kerület meg fog szünni, szünjenek meg e magyar hazában a szabadalmas kerületek mind, — s ne csak a XVI szepesi város temetessék el; és

másodszor, hogy változzék át maga a megyei szerkezet is, ne legyen az csupán a „nobilis communitás“-nak, hasonlóképpen nem egyéb mint kiváltságolt „nobilis“ társasága.

Nekem is, mint minden igaz polgárnak, csak egy nagy és erős és virágzó és jogban igazságos és teherben

egyenlőzetes, és belül békés és kifelé hatalmas Magyarország kell, mint közhaza mindnyájunknak, de olyan a melyben egyéni szabadságom is biztosítva legyen, úgy hogy engem ne bánthasson igazságtalanul senki, a mint én is becsülni és tisztelni fogom mindenkinek személyi egyéniségét és jogát. Nem vagyok én s nem voltam én eddigelé sem rossz magyar polgár, — és gondolom hogy a XVI szepesi város lakosainak egyike sem az, de szeretem és szereti megannyija a békét, a nyugalmat, a csendes haladó fejlődést. Ebben biztosítson minket az ország s én utoljára nem bánom, kerületbeli- vagy megyebelinek fognak-e hívni és nézni, az az igazi polgárüdvösségre nem sokat nyom.

Tav. Uram! uram tiszt. dr. ur! én már is csaknem kezét foghatok önnel, valamint hogy oda is nyujtom jobbotomat, ily nyilatkozata mellett mi így találkozva, csaknem teljesen kibékülve s egyek vagyunk.

Kettős feltételét a mi illeti, — ha egyéb kikötése nincs, azt én is elfogadom s aláírom. Hisz azt vitattam én eddigelé is mindig, hogy megannyi különség és kiváltság és szabadalmasság szünjön meg széles e hazában mindenha. — „Ha nekem jut, neked is jusson; ha tőlem elvétetik valami, egyenlő társam is hadd szenvedje ugyan e fogyatkozást“. Ez az igazság, nemde? Ne gondolja tehát miként én a Jász- és Kunságot, a Szász-Királyföldet, a Hajdu, Kikinda, Fogaras, Kővár sat. Turapolya s tudja Isten miféle specialis érdekű föld- és vidék falatjait az országnak, specialis privilegizált szerkezetében fen akarnám tartani, és hogy csak a mi XVI városunk ellen förmedtem volna fel annyira. Korántsem. Én is megakarom e privát bástyafészkeket szüntetni mind s egyarányítani a haza egyéb törvényes szerkezetével. S azt tartom, miként az a ki e töredékecskéknek a privilegiumokat adta, a magyar király s a bezikkelyezve elismerő országgyűlés, miként az azokat át is idomíthatja, megváltoztathatja, sőt el is szedheti, mihelyt az az egész ország, a nemzet egységének érzete és érdeke, biztonsága és jövője úgy kívánja. Mivelhogy, ha az ország mint Magyarország nem volna, úgy, úgy-e bár? — ők sem létezhetnének s nem léteznének. Mindig kell hogy a rész vesse magát alá az egésznek, és

ha e rész szervtelen volna, ugy az egészhez illő szervvé át kell azt idomítani.

Csak egyet szeretnék és szerettem volna e dolog körül, — s ez oka, hogy, mint dr. ur oly vádolólag mondja — oly tuláradón szóltam és szólok, szerettem volna s szeretném azt elérni, hogy a kérdéses részek magok éreznék s belátnák egyaránytalan voltukat és sietnének hazafiasabb meggyőződésre emelkedni s lemondanának ők magok helytelen és tovább nem védhető, nem tűrhető specialitásukról, nem pedig, hogy arra, akarva nem akarva kényszeríttessenek.

Ismerem s tudom én magam is igen jól, hogy ilyenemű arrondirozási czélok többnyire csak forradalom alkalmakor eszközöltetnek legkönnyebben s leggyorsabban, mert igaz, hogy sokféle történelmi szálaeskának kell itt széttépetnie és tágulnia, — de azért hinném mégis, hogy ez a belátó s az egésznek üdveért erős meggyőződéssel, áldozni tudó testületektől önkényt is következhetik. 48-ban, sőt már azelőtt is részben, — mennyi és mily nagy áldozatokat rakott a haza oltárára a magyar nemesség az önmegadóztatás által, a jobbágyság- és az urbér- és a papság a tized elvesztésének nagy tényével? És így sok egyéb vivmányát 48-nak és más alkalmak és időknak, elfogadta az országnak valamennyi partialis kerületecskéje és vidéke, nemde? — tehát a hol jót osztottak, oda mindnyája jelentkezett, de hol az egésznek a „salus reipublicae“-ért valamit — az egyenlőség és egyarányuság elvének megbolygatása nélkül, sőt ennek valósitása czéljából áldozni kell, attól mindenki fázik. Venni, elfogadni valami jót, mindig könnyebb mint adni, de adni boldogabb, kivált ha az adás ily nagyszerű üdvel jár.

Tudom azt is édes dr. ur, hogy az idő be fog, be kell következnie, hogy a mit magunk tenni nem akarunk, nem merünk vagy nem birjuk, — ugy látszik, meg fogja — azt velünk tétetni az ország a nemzet ereje és egyező akaratja, ő tudja s fogja mindig tudni, mi a „salus reipublicae“ és hogy az előtte a „suprema lex“. Nem fog akkor segíteni sirás és rivás és sopánkodás és sajnálkodás. Magyarországból igazi Magyarországot még csak teremteni kell, de teremtoi megalkotását csak önnön maga fogja magának megadhatni. Egy a királyunk, egységes a koronánk és bármenny-

nyi gyöngy legyen is e koronában, az mind együtt és egységesen az egy magyar koronát képezi. Szakítsunk ki belőle csak egyetlen egy gyöngyöt s vessük el külön vagy hagyjuk önmagára, e gyöngyöcske bárkinék zsákmányává lehet, míg a korona maga, már lesz nem teljes, nem lesz ép. Az összetartozóság törvénye teszi s alkotja a dolgok egészét. Az államok szellemszerves testek, mihelyt az összetartozóság törvénye bennük megbomlik, vagy valamelyik résznek idegenszerűsége által meglazul, megbomlik az egész s elvesznek először egyenkint a részek s velők s általuk az állam.

De immár áttérek dr. felem uramnak amaz említette második feltételére, t. i. a megyei szervezkedésnek az önkormányzás alapjára czélszerűen fektetett korszerű új átváltoztatására. Én részemről ezt is elfogadom s aláírom.

A megye, mely új elemekkel fog megbővülni, annak okvetlenül másnak kell lennie, mint a milyen az előtt volt, mint tisztí nobiles táblabíró urak közössége.

A megye újszerű meg- s átváltozásának két nagy tényezője van, s ez egyfelől a megváltozott országkormányzati elv, melyet a parlamentarismus szül, másfelől a megyei testület hatóságába felvett új korszerű elemek az egykori jobbágyság köréből, most már mint hasonjogu választópolgárok és a még felveendő városok — mint pl. nálunk, ha ugyan valósul, egyszerre 16 kerületi városnak s netalán még két szab. kir. városmunicipiumnak a bekebeleztetése.

Nincs kétség abban, hogy a megyei hatóságnak ily con-tingensek hozzájárulta által lényegesen meg kell változnia.

Mi tekintetben, milyen irányban, milyen részletek szerint: azt vizsgálunk s megállapítanunk tulajdonképen nem a mi feladatunk. Micsak óhajtjuk, vajha sikerülne gondolkodó s vezérlő nagy honfiainknak megtalálni a nyitját hogy, ugy a központosító parlamentarizmus és felelős kormány is fenállhasson szilárd és gyengítettlen működésben, valamint a megye is visszaszerezhesse és kezelhesse önkormányzatát a régi dicsőségének a hírében, felvirágzásául a résznek, mint szerves országtagnak és erősítéseül és ép és haladó fejlesztéseül az egésznek, mit a mi kedves és drága magyar hazánknak nevezünk.

Hiszem és vallom, hogy az egész nagy országnak tiszta és egyöntetű, és egyarányu és egyjogu és egyenlő

kormányzatu megyehatóságokká átváltoztatása által, melyekben minden egyes polgár, nem csak hogy meg fog férni, de magát egyszersmind jól is fogja érezni, — melyekben minden egy-egy érdeke az állami és testületiesen társadalmi életnek képviselve és felölelve, védve és fejlesztve lészen, hogy azon megye, méltán büszke hazánkká lészen kicsinyben, a mint nagyban az egész fejedelmi egységes Magyarországnak. *Fac sit Deus!* *)

1874-ben.

A fentebbi vitatkozás és a jelenlegi tájékozódó közlés között, mintegy 13 évnyi időköz fekszik; azóta a mint sok viz lefolyt a Dunán, a Göllnicz és a Hernádban, le a Tisza hazai erén hasonlóképen a Dunába, ugy sok dolog meg is változott.

Helyre lön állitva azóta az ország alkotmánya és pedig a vivmányos 48-beli hontörvényeknek és elveknek az alapján; megtörtént a magyar királynak, a szent István birodalma örökösének megkoronáztatása (1865.); végrehajtatott bölcs belátás és alkudozás szerint az osztatlan monarchia többi népeivel a kiegyezés (1867-ben); megtörtént a provinciae adnexae-ekkel a jogkölcsonösségi kiegyenlítés; polgárisittatott a határörvidék; az anyaországba kebeleztetett Fiume országunknak tengerszája; törvényt nyertek a nemzetiségi igénykedők; ben az ország szivében lakik és trónol felváltva a király egész udvartartásával; az ország atyái évenkint Budapesten gyűléseznek, — az ország kardját — a mint egyfelől a közös hadsereg, ugy másfelől a honvédség is tartja magyar kézben; létesült sok vasut, lendületet nyert az ipar, uj utakat nyitott

*) A „Reform“ ujság f. é. 21. sz. levő vezércikkének egy passusa ide néz, mely így hangzik: „ha majd valamikor az administratív reform és megyerendezés kérdése csakugyan s komolyan napirendre kerül, akkor egy uj, a mostanitól eltérő, specialis viszonyainkhoz alkalmazott, nem pedig idegen rendszerek utánzásából eredt magyar vármegye fog keletkezni, olyan mely nem lesz a szabadosság védbástyája az alkotmány ellen, hanem a hazafias kötelességérzet munkateje, a szabadság jogainak nemes gyakorlatában, az állam és a nemzet szolgálatában“.

a kereskedés; haladásnak indult a nemzeti miveltség; törvényt nyert a népnevelés, új egyetemet a tudomány, országos állandóságot az igazságszolgáltatás az elmozdítatlan bíróságban stb. Szóval, azóta sok megváltozott. És a magyar haza — bármint vitassák és vádolják is sokan, hogy keveset tett, mégis annyit eszközölt és hatott és haladott — teszem csak 61 óta, és így rövid 13 évben, amennyit én itt időköznek veszek; mennyit azelőtt, netán 13 tizedben sem.

Mondják — kik magok is mindezt soknak nézik, hogy a nemzet tulbecsülte magát, s nagyobb mérvben kezdte a neki indulást, semmint ereje és alapja elbirta s elbirná.

Igaz. De a ki magát elmaradottnak észreveszi, s tapasztalja, mennyire roskadozó az ő háza, mint ásitozik itt és ott nyílás és hasadozott rés, mily süppedékes maga a háznak a talaja s mint szívárogo be az eső a fedél avasságán, mint emelgeti a legkisebb szélfuvalom is le az egyes zsindeleyeket és fedélcserépet, — legkivált midőn a szomszédoknál csaknem környös-körül észreveszszük, mint tatarozzák s mint biztosítják azok házaikat, ugy elemi, tűz és víz, vihar és jég, szintugy mint belső dulasok, csapások és bajok ellen, mikor százados ős palotákat is roskadozva meginogni látunk: akkor nem csoda, hogy az, aki saját házán a sok fogyatkozást veszi észre, ha neki buzdul s akár egyszerre mindenbe és mindenhez fog, ugy alólról mint felülről, mint középen való tatarozáshoz, sőt még sok ujitáshoz is, — mert azt gondolja hogyha már valami rosz és ócska és nekem azt javitanom kell, nem jobb-e egészen újat csinálni. Ebből támadt az erőn felül való vállalkozás, az erőn felől való buzdulás és merészlés, és pedig még ez is nem valami kisszerűen és szerényen, a mint szegény ember szokta, hanem megfelelően a háznak ős tervéhez és palotás ős falaihoz, nagyszerűen és fényesen. Neki jött a rosz idő, neki jött a tél, jöttek más gátló csapások, — és im, időközben, mielőtt még minden bevégeztethetett volna, észreveszi a háztulajdonos, hogy a munkát már nem is bírja, hogy azt vagy abban kell hagyni, vagy elhalasztani és szűkebbre szorítani, az alatt pedig a még befejezetlen házban — ha nem is oly kényelmesen és pazaran, mint eleintén gondolta és tervezte volt — mégis laknia, mert azt sem eladni, sem bérbe valakinek kínálni nem szabad s nem is akarja.

Lakjunk hát, a mint lehet, a még nem eléggé kitartozott házban, végezzük a leglényegesebben szükséges munkákat, a rossz idő dacára, és halaszszuk a sok végezni valót, változást, javítást, átidomitást jobb időkre. Hisz, nem egy napon épült Róma, — habár tréfásan azt mondják róla, hogy éjjel is épült.

Ez az én csekély felfogásom és nézetem az új követendő politikáról.

Gazdálkodni! mi egyszerűen annyit tesz, mint igyekezni, hogy mentül kevesebb legyen a kiadás és hogy mentül inkább szaporittassék a jövedelem. Nincs is annak a „kétszerkettő“ szerint más utja! Ha sok tál ételre nem telik, be kell érnem kevesebbel, ha finom és izletes választékura nem telik, be kell érnem közönséggel, akár csak a mindennapi kenyérral, a melynél alább — és kevesebbre már nem redukálhatom magamat. De élnem okvetlenül kell, meghalnom, s akár öngyilkossá, akár másnak szolgájává lennem nem szabad, élnem kell a magam szűk kenyerén, hogy bár szegényebb, de szabad maradhassak. És a mint a kenyérral és étellel, szintugy lehetek a ruházattal. A legnélkülözhetlenebb ruha az lesz, mely az egész testet fedi és védi. Erről jó eszembe, mint szónokolt egy ízben a nagy grf. Széchenyi István (tán 1846-ban történt a pestmegyei gyűlésen) összehasonlítva nemzetünket, hajótörést szenvedett szerencsétlennel, ki mindenének odavesztével a mentő partra hánytott. És sokan neki estek a tanácsadó segélyzők közül, kinek egyike kalpagot ajánlott a fejére nyomni, egy másika sarkantus czimát a lábára, egy harmadik sallangós kostökök dohányzsacskót a markába és makra pipát a szájába stb. Mindezek ellenében ő azt tanácsolta legjobbnak „b u n d á t v e s s ü n k a v á l l á r a !“ az megvédendi egész testét, míg aztán majd maga szerzendi meg magának egyenkint a többi apró szükségleteket. Széchenyi akkor az alkotmány sánczainak kitágítását értette a kép alatt, mi meg most, ha nagy ugrással a hasonlatosságot alkalmaznunk szabad, az országnak területies egyenlőségítését érthetjük, hogy tudja meg egy is, más is, hogy te itt s e részben vagy gazda és ur, gazdálkodjál és intézkedjél tehát ugy, hogy az egész nyerjen, a midőn a részekről egyenkint gondoskodva léssen. Mert az

egésznek egyetemes jó önkormányzata függ az egyes részeknek jó és czélszerű önkormányzatától.

Sokszor vitatom én azt kis körömben, a mit a hires népnevelő Pestalozzi Henrik egyik meséjében és elbeszélésében tanított, a midőn a korcsmában suhanczokat talált, kik Istennek világrendjét szitták és ócsárolták, hogy Isten miként engedheti meg, hogy a farkas üldözze és meg-egye a barányt, a sas a nyulacskát és amaz ur ott a hegyi várban még azt is vitathassa, hogy jobbágyainak még a béle is az övé. — „Hisz ti Istent káromoljátok“ szólalt fel az öreg Pestalozzi. — Hogy hogy, te öreg, hát te tán helyeselni mernéd istennek e felfordult világrendjét, — akkor te vagy az isten káromló és nem mi. — „Bocsássátok meg fiaim, hogy én a ti okoskodástokba elegyedjem, mivel én minden-estre azt hiszem, hogy Istennek világrendje jó, hanem egyedül mi vagyunk a rosszak. Mert ugy-e bár, ha azt akarom, hogy körülöttem a dolgok javuljanak, javulnom kell először önmagamnak, ha azt akarom, hogy javuljon a család, javulnia kell egyenkint minden egyes tagjának; ha azt akarom, hogy javuljon a község, javulnia kell a községet alkotó minden egyes tényezőnek, családnak és egyes polgároknak; ha azt akarom, hogy javuljon egy egész kerület, egy egész hatóság, mely a községek egységét teszi, javulnia kell egyenkint az egy-egy községnek; ha azt akarom, hogy javuljon a haza, az ország és az állam egésze, rendes javultságban kell megindulniok az egyes hatóságoknak; és végre, ha azt akarom, hogy haladva javuljon az egész emberi társadalom és az emberiség maga, javuló félben kell lenniök az egyes államoknak, — így az összes emberiség javultával, javulni fog Isten világrendje is. Ha igaz, hogy ki mint ágyaz magának, úgy fekszik. Igaznak kell lenni annak is, hogy a család, a község, a felsőbb hatóság, az ország, az emberiség a mint magának ágyaz, úgy fekszik. Az isteni gondviselés min kezünkben vagyon és így ne támadjuk meg, s ne ócsároljuk azt, hanem támadjuk meg s ócsároljuk önmagunkat.“

Jösszte öreg velünk egy pohár sört elkölteni, mert te okosan beszélsz.

Eddig a mese. Fiat applicatio.

Azért mondtam én feljebb, hogy én szerény és kisszerű körömben mindig azt vitatom, hogy először mi magunk egyenkint legyünk jobbak.

De e jobbulásnak szintugy meg kell indulnia felülről, mint alulról. Mert a mint a rosz felülről alá és alulról felfelé terjed, akkiut a jó is. Nem szakithatja ki magát, nem különitheti el magát senki; ne talán így szólva: Engemet az nem érdekel, nem vagyok én rosz, elég jó vagyok én. — Fel kell tennünk általában, hogy megannyian roszak vagyunk és részesek a csapásokban, a melyek reánk mérettek.

Sokszor és sokan mondják: Hej, mit teszek én egy magam, én latba sem jöhető kis szám vagyok. — S ugyan-csak így mondják, ha valahol egyes család bomló s egyes község rakoncátlan, rendetlen, méltánytalan és igazságtalan rendezésü, hogy egy fecske nem csinál nyarat, egyetlen egy ferde irányu községecske nem lehet még, hogy megbontsa az egésznek ép és egészséges voltát. Pedig a ki házat épít, a legkisebb szegnek is tudja mi helye vagyon. Ha minden sok egyecske nincs a maga kellő helyén, nem lehet, hogy ott ép és egészséges legyen az egész. A legkisebb kerekese megakadása az óraműben, megakaszthatja az egész művet, meg azt egy parányi porszem is. Azért helytelen mentegetődzés az, hogy a roszság és a baj reám nem vonatkozik, javuljanak mások, én magam elég jó vagyok, az én szénám rendén van.

Nem ugy, az igazán törekvő, soha sem lehet eléggé jó, soha sem lehet tökéletes.

Elbusulok s elmerengek én magamban gyakran, midőn az emberek gyarlóságát, bukdácsolásait, fényüzését és pazarlását látom és hallom és még inkább elbusulok, midőn egyes községeknek visszasz és felfordult gazdálkodását veszem észre, — voltomnál fogva, hogy mindig a hazára, az egészre gondolok, feljajdul és fáj a lelkem, mert be kell mindannyiszor vallanom, hogy a mit látok és hallok, az az egész hazának sebe és fájdalma. Mi egyéb is az az egész haza, mint szervesen összefüggő egyetemisége valamennyi egységes és különlet elemeinek. Te is, én is, mi mindnyájan a haza vagyunk, s az én örömöm s a te fájdalmad, az szintugy a haza öröme és a haza fájdalma. Eszme a haza, a polgárok észszerü és jogszerü összetartozóságának, a multnak az örökséges alapján, a jelennek percekénti változataiban, a jövőnek egy és közöscsélüsüge mellett, a realis embertársalmi existentiának eszméje. Ki csak is egyes gondolatokban vét, az egész igazság ellen

vétkezik az. Ki jog, szabadság és kötelesség csak is egyes tényeiben vét, vét az mindenesetre a valósult jog, szabadság és kötelesség teste, a haza ellen.

Mi távol vagyunk mi még oly nemű felfogástól — a mely már a régi görögöknek is sajátja volt. Mi a hazai társadalmat mindig valami kívülöttünk valónak szoktuk felfogni, mintha mi volnánk az „ön“, a subjectum, és a haza az „objectum“, mely nem bennünk, hanem kívülünk vagyunk. Nem úgy van, mert mi mindig és mindenben benne vagyunk és legyünk és ő meg bennünk. Így ha gondolkodunk jobb hazafiakká leszünk, s nem fogjuk a vétséget önmagunknak sem bocsátani meg. „Élj az egészben és az egész benned éljen“, az a bölcsék mondata. S ugyan ily értelemben vallja Schleiermacher is a jóságról és az emberiségről azt a maximát: „Élj úgy, mintha mindig az összes emberiség itélőszéke előtt állnál, — mintha te egy magad volnál az emberiség“. Alkalmazva: mintha te volnál a magyarhaza, s mintha tenmagad alkotnád a magyar nemzetet.

A midőn minket, sokakat 49-nek őszén, a Déván történt fegyverletétel után a nagy-szebeni hadifogságból az olaszországi hadseregbe besorozottakul a nagy transporton a Határórvideken, Szlavonián és Horvátországban keresztül, Velence, Ferrara, Bologna és Flórenczbe stb. hurcoltak, történt sokszor, hogy a keserves babiloniai fogságba vitelhez hasonló uton, bátorítani és lelkesíteni vagy legalább vigasztalni kellett még a hontalan, levert — volt vitéz honvédek — a minek nyomait és emlékezését most is megtalálom még akkori naplójegyzetemben — és e gyászdiszes szerep, ez egy transportnál rendesen nekem juta volt osztályrészül, azért is, mert a fiuk közt én voltam jóformán a korosabb, és mivel ők szerettek is és bíztak bennem. Történt, hogy ilyenkor ily hivatkozással éltem: „fiuk, magyarok! minket az országtól elszakítottak, s visznek, hogy idegen földön pusztuljunk el. Lehet, hogy a mint mi távozzunk és úgy valamennyi volt kardereje a hazának, annyira fog a dolog süllyedni, hogy az egész Magyarország megszűnik és ha valaki közülünk még visszatérhetne és visszatérendő, nem találand többé hazát, a melyet magáénak nevezett és még nevezhetne. Magyarország volt, de már nincs. Volt egy, és most talán egyszem legyen? Ments Isten! Magyarországnak most annyinak kell lennie, a hány

magyar még él a világon. Minden magyar ember egy-egy Magyarország legyen. Ugy éljünk, úgy viseljük magunkat mi is, mintha mindegyikünk egy-egy ország volna. Magyarország nem bukott s nem bukhatik el, míg magyar él a világon. Valamint az egész éginapnak a fénye egyetlenegy harmatcseppben tükröződik vissza, akként mi is, gyémántlelkünk és magyar szivünk gyöngyében, sugározta vissza minden magyar hazafias erényt, úgy, hogy az utolsó, a ki közülünk felmaradand, az egész magyar napnak teljes fényét sugározta vissza, ha egykor újból sikerülend, mint sikerülnie kell, hogy a haza fülépüljön, újból valósuljon, stb.“

Tehát itt is csak azon eszme vezérelt: „élj az egészben és az egész éljen benned“. —

És e kis bölcselmi s itt-ott allegorikus bevezetés vagy kitérés után, áttérhetnék már netalán tárgyamhoz, a megyék tervezett új arrondirozásához és a szabad kerületek megszüntetésének kitért kérdéséhez, leginkább pedig — a mi kiindulól specialis czéлом volt, a XVI szepesvárosi kerületnek Szepesmegyébe indítványozott és javasolt bekebelezéséhez.

61 óta, itt Iglón, a XVI városnak székhelyén az én két elvellenem is elvándorolt „ad patres“, Derék férfiak voltak, az Isten nyugtassa őket békében poraikban. Dr. Posvitznak (ki 1871-ben hunyt el), számos virágzó családjá maradt, mely részben már a második vagy harmadik nemzedékbe szaporítja véréit, de mindnyájokról — habár bizonyosan nem tudom, azt merem mégis állítani, hogy ők nem kerületi, hanem megyei és hazai elvhivek. A halhatatlan Trangous Józsefet pedig, a mi illeti, annak diszes és kiváló sirkövén e vers áll:

„Mich kinderlosen findet ihr im Staube,
Doch meine Werke suchet, wo der Glaube
Und wo die Lehre wirkt, dort will ich leben,
Dem Vaterlande will ich Kinder geben“.

Ő ugyanis 1861-ben hunyván el, egész tetemes vagyonát, mint általános örökösére, — szintugy mint a még korábban 1856-ban a cholera áldozatául elhullott öcsöce, s nyugalmazva volt cs. k. kapitány Trangous Lajos — az iglói ev. egyház és iskolájára hagyta. Lajosnak, a korábban elhunytak tizenegy volt gyermeke közül egyetlenegy sem maradt életben, Józsefnek gyermeke nem volt egy sem,

s ugyanebből értendő meg sirversének e szava: „mich Kinderlosen.“ Hanem annyival szebb és nemesebb értelme vagyon e sornak: „Dem Vaterlande will ich Kinder geben.“

Ha elgondoljuk, hogy halála óta, hány meg hány tanuló ifju nyerte légyen már neveltetését és kiképezetését Iglón, és nyeri folyvást és nyerni fogja még jövőben és pedig az országnak mindennemű vidékéből és minden valláson levők, — akkor legalább halála után nem fogjuk őt arról vádolhatni, hogy szűkkeblű provincialista, hanem hogy hazafi a szó legteljesebb értelmében. Isten sok ilyen provincialistát adjon a hazának és sok ily hazafit a provinciának, ha ugyan e provincia még életben találna maradni.

Szeretném, ha azon urak magok is még életben volnának, szeretném, hogy most disputálhatnék velők, midőn már nem arról van szó, hogy a provincia önként meg akar-e szünni s megyesülni akar-e? hanem arról, hogy a kormány maga teszi ő Felségének és az országgyűlésnek azt a törvényjavaslatot s tervet, a mely ha elfogadtatik és törvénynyé lesz, ugy a provinciának akarva nem akarva meg kell szünnie.

Meg fog, mert meg kell szünnie, legyen hogy most, a jelen törvényjavaslat felvételénél, vagy egy másiknál netalán majd későbben és módosítva felvételendőnél, — az csak idő kérdése, de elv többé nem, mert kívánja és sürgeti ezt — hogy rövid átnézetben ismételjem az elszórva, jórészben már felemlített érveket, a melyek a hazában, a kikerekítéséről a megyei hatóságoknak már felhordott érvekül, ugy is ismertetsek, — kívánja:

1.) A közszabadság elve és érdeke, ugy mint a polgári egyenlőség elve. Avagy hiába volt 48-unk? és ne legyen-e az egyik magyar polgár, a másikkal egyenlően szabad és a törvény előtt egyenlően jogosított? holott az egyenlő teher is csak egyenlő jognak felelhet meg.

Különbözőkké ne tegye és ne tehesse az embereket más, mint a vagyon és az intellectuális erőnek különböző foka. A vagyonra nézve meg hozza a polgári egyenlőséget azon arány, hogy a kinek többje van, több és nagyobb részben hordozza az az országnak terhét, de egymágra nézve ő is csak egyes személy, ki egy polgárnak vétetik, kinek csak egy és nem több, sem nem előjogos a választási és érvényesítési szavazata. Ez pedig le megyen

bizonyos census fokig, a melyen alól — habár óva marad az emberi személyiség és egyéniség, de reá a tulajdonképeni polgári jog gyakorlása már nem alkalmazható. Az intellectualis erőben pedig olyképen vagyon különbség, hogy annak megszerezhetésére egyenlő ugyan mindenkinek a joga, de hogy az egyik szerencsésebben és sikeresebben, azaz hogy haladóbban több ismeretet, több tudományt, több ügyességet, lelkiérvényesítést és alkalmaztathatást szerez magának, az az ő saját előnye, az ő elidegeníthetlen szellemi vagyona, a melyről csak annyiban fizet ismét több adót a hazának, a mennyiben magasabb hivatásu szolgálatot teljesíthet és teljesít, ő, a kire példányképen mások tisztelettel föltekintenek, s a kihez ugyanazért, erkölcsi becse mellett, kegyeletes bizodalommal is fordulnak a többi polgárok és részesítik őt, egyébkénti egyenlőségük mellett, szeretetük, becsülésök, bizalmuk, sőt a felettüki vezérségnek kitüntetésével.

Igy a haza polgárainak különbségét, csakis az anyagi vagyon egyfelől, s másfelől a szellemi vagyon különbözősége teheti; amaz, arányszerű több teherért több jogban részesít, emez arányszerű több munkáért, több erkölcsi és értelmi befolyást biztosít. S így vallja azt a szentírás is: „a kinek több adatott, attól többet kívánnak“.

De kívánja és sürgeti a kikerekítést.

2.) Ugy a tágitandó megyehatósági önkormányzás és közigazgatás, valamint az igazságszolgáltatás rendezése.

Autonomikus hatósági országrészek, nem lehetnek sem apró városok egyenkint vagy csoportosan, sem pedig apró megye területek vagy szabadságos kerületi részecskék, hanem kell azoknak bizonyos arányszerű kiterjedéssel birniok, az országnak bizonyos vidékszerű egységét felölelniök. Egy-egy megyei hatóság olyan legyen, mint egy-egy kristály, mely jegesedési gócza köré — idegenszerű enclavék nélkül önként gravitáltassa a polgárok idenező egyéneit és testületét, úgy, hogy a megyei székhely és az egész megye, olyan legyen, mint a planéta a naprendszerében. Az országnak akár eszméi és mathematicainak gondolt, akár valóságos parlamentarizmus kormányja, a fényben ragyogó fejedelemmel együtt legyen annak napszerű középpontja.

De e megyéknek, a mennyiben a középpont sérve nélkül megeshetik, meg kell adni bizonyos önmozoghatási

kört is s nem szabad őket középponti pórázon ránczigált csupa igazgatási gépekké lealacsonyítani. Minden egy-egy megye nem ország ugyan, de olyan mint egy kis ország, annyira kell megengedni, hogy itt minden országos érdek, irány, cél és munkásság, mint egy kezdetleges előképben, mint egy nagyobb szervességnek egyes szervtagjában meg legyen. Szép és dicső volt a megyék munkássága régebben s oly annyira szerves, hogy az országnak akár egy, akár két harmadát bírta is a török — vagy akár mely más viszályos harcban az egyik párt, azért mégis fennmaradt az ország egy kisebbik részben s szintoly egységes szervességben, mint akár az egész, sőt akár egyetlen egy megyére reducálva, nem szünhetett meg, nem semmisülhetett meg Magyarország. Az ujkor centralizationalis fejlődésben — mely 48 óta egyedüli üdvünkül mutatkozott, tulmenve szélsőségből szélsőségbe csaptunk át, úgy hogy, ma még épséges, szerves megyehatóságot hiába keresünk. Hozzá fog járulni ennek eszközléséhez az is, — mint már feljebb mondtam, hogy az eddigelé külön vált városok középosztályi lakossága is fel fog a megyékbe vétetni s vagy assimilálni fog ő, vagy assimiláltatni fog, az eredmény mindenestre kell hogy haladva fejlődő, s egészséges s egységes kibékültség legyen. — Legalább itt a Szepességen, az a legbiztatóbb kilátás s így a legsürgetősb szükség, hogy a kerület a megyével egyesíttessék.

A mi ismét a törvénykezési vagy igazságszolgáltatási köröket illeti, azok is, a népesség aránya szerint ugy osztandók be és állítandók fel, amint az, egyenlőséges elvkules szerint a többi törvényhatóságoknál is történni fog. Itt sem szabad egyes vidéknek vagy városkának kedvezni, mert mindenkinek az ő falujába vagy városkájába külön törvényszéket felállítani nem lehet. Az igazságos beosztás nem fog sérthetni senkit, mert egyedül az igazság az, a melyben legszivesebben kell, hogy megnyugodjék mindenki.

Sokan még azt is vitatják, ne adassék-e ujból vissza a megyei törvényhatóságoknak a biráskodás, hogy azt is, a táblabirák elkopott régi rendszere szerint, egyfelől a domestikából fizetett, másfelől pedig tiszteletbeli birák által végezze s ez által igen tetemes költségtől kimélje meg az egész országot: ezt én — csekély belátással

sem többé kivihetőnek, sem óhajtandónak nem találom. Mivel nálunk a régi időben, éppen a justitia, a mely az országok fundamentoma, a legsilányabb volt, azért nem volt sem hitelünk, sem bizodalunk, sem tekintélyünk, sem haladásunk, mivel bírónak a legfüggetlenebb embernek kell lennie, a kit pedig a legközelebbik tisztujtással ijesztheték, vagy pedig más módon magamnak lekenyerezheték, az bizony független és tárgyilagosan s elfogulatlan igazság szerint ítélő nem lehetett. A régi megyei bírák, mind nemes osztályu emberek voltak, kik meg annyi rokonsági szálakkal voltak a megyei családokkal összekapcsolva — s erre mondaná értekezésem első felének vitakozó doktora, hogy ilyenek irányában a városi polgár igazságszolgáltatást mindig csak mint vesztőfél nyert és nyerhetett. Azért is fázott a közönséges polgárosztályu ember csak távolról is valami alkuba vagy vagyon-ügybe bocsátkozni u. n. megyebeli „nemes emberrel!“

A törvénykezésnek nem szabad nemes és nem-nemes közt különbséget tennie — a mint az azelőtt divatban volt, ugy hogy törvénykezési törvényeink is, mások valának a nemesek és mások a nem-nemesek részére. Az ilyen balság, kell hogy explodálva legyen már. Polgárok vagyunk mindnyájan s egyenlők a törvény előtt. „Tous sont éganx devant la loi“. Ez volt, ugy az amerikai társadalmi haladásnak, mint a franciaországi reform- és forradalom kiindulásának legelső s legalaposabb axiomája. Mi prókátornemzet vagyunk, s talán egyetlenegy európai országban sincs aránylag annyira jog tudós, mint nálunk, és mégis, tán a legrosszabb lábon áll az igazságszolgáltatás. Lehet, hogy azért is, mert nincsen még kimerítő és elegendő törvény- s igazság-kodexunk, mi nagy mértékben még az „usus“ szerint ítélünk vagy usust teremtünk önmagunk; lehet, hogy azért is, mert a mi bíráink urak, nem pedig hivatalnok szolgálai a törvénynek és az igazságnak, ők ingyen nem végeznek semmit, hanem azt nézik, hogy és miként szedhet a huzavonó ügyvéd mentül több javadalmat a perlekedő felektől. Pertől senki sem idegenkedik annyira, mint a magyar ember, és mégis alig van Magyarországon valami vagyonkával bíró egyszerű polgár, kinek pere nem volna! Hounét van az? mert egyeztető béke-bíróságunk nincs és a szóbeli elintézés mentül inkább kerültetik.

Hát miért nem lehetnének a legrosszabb faluban is és a legsilányabb városi községecskében oly tiszteletbeli esküdt polgárok, kik az ottani felek közt előforduló kisebb differentiókat — törvénytudomány nélkül is elintézni igyekeznének, hogy kiegyeztessék a viszálykodókat s visszariaszszák, s visszatartsák a költséges törvényszéki perlekedés utjától. Az igazság keresésétől nem üthető el senki fel a legmagasabb fórumig, de kétszer s többször gondolja meg, a ki a törvénykezésnek hosszú s költséges utját választja. Gyors és olcsó igazság szolgáltatásban rejlik az ország népének boldogsága, de ez nálunk csak megfordítva igaz, nálunk ugyanis hosszú és drága az igazságszolgáltatás.

Igy elmondva erről is néhány igénytelen nézetemet, következik, hogy a megyei területkezés időszerű- és szükségyszerűségét kívánatosnak találjam.

3.) Az országos takarékoságnak elodázhatatlan szempontjából is. Kézen fekvő dolog az kétségkívül, legkivált itt nálunk a Szepességen, hogy egy municípiumnak a fentartatása, okvetlenül kevesebbe fog kerülni, semmint most kettő, és nemcsak kettő, de tetteleg négy és öt, a két régi — Késmárk és Lőcse, és a nemrégiben hozzájuk járult Göllnitz sz. kir. várost is beleszámítva. Micsoda tarka toldozott-foldozottság ez! Mennyi külön igénykedés, surlódás s összeütközés támad ebből! Mekkora itt az erőik pazarlása, pénzben, hivatali helyiségben és személyben? Itt is, ott is, meg amott is csaknem ugyanannyi hivatalnokra van szükség, akik — s ha egyébkint nem, legalább sine cura gyanánt betöltsék a helyeket. Feles urakat terem azáltal az ország, hogy maholnap, többen lesznek a hivatalnokok, a fizetéses szolgálak — le a pandurok- s hajdukig, mert ezek is kell, hogy mindenütt meg legyenek, mint magok az adózó nem-hivatalos czimű polgárok! A pápai államról mondták, s tapasztaltam magam is, mikor ott jártam s éltem, hogy ott minden hetedik ember papi személy volt. S így nálunk már csaknem minden hányadik ember, hivatalnok s tisztviselő! Kevesebb bureau, s kevesebb, de munkálóbb s ellenőrzőtebb tiszt személyzetet, azt sürgeti a jó házi s így a jó közigazgatási rend is. Van munka, a melyet csoportosítani, van ismét más, a melyet szakok szerint felosztani helyesebb. De én mindenesetre azt tartom, hogy nálunk sok olyan hivatalnok van, kinek igen kevés a dolga, mindamellett hogy

sok a fizetése. Dolgozni, komolyan s megfeszülten dolgozni nem szeret a magyar ember. A könnyü, az uri élet ami jellemzetes sajátunk!

Mi ellentétes furcsaság továbbá az, hogy a szepesvárosi kerületnek hivatalnokait az ország fizeti s maga a kerület választja. A kit tenmagad választasz, az a te hivatalnokod, azt tenmagad fizessed is, — ez alphája a rendnek. Az országos kormány fizesse azt, a kit ő kinevez. Függni és felelősnek lennie kell ugyan mindenikének az országos kormánytól s kormánynak, vagyis törvénynek, mert a középponti kormány az országnak szeme és a törvénynek őre, s így mindenki, ki a törvény szolgálatában működik, a törvény őretől függ, de hogy törvényes testület, a kit magamagának a maga teendői körében szabadon választ, hogy azt az ország, az összes országos adózóság fizesse, az nem igazság, hanem visszásság!

De azt veti fel valaki ellenemben, hogy hiszen az országos népképviselőt is egy-egy külön választó kerület szemeli ki magának és mégis az ország pénztárából kapja napi- és szállásdíját. — Éppen azért és helyesen, mert ő a törvény szerint is habár csak egy vidéknek a választottja, de mégis az egész országnak közérvényü képviselője, az egész népnek vagy az egész nemzetnek esze, szíve és szája. Ha az ilyen honatya csak egy külön vidék érdekének akarna szolgálni s nem indulna ki megannyiszor, az egész nemzet, az egész haza üdvének egyenlőszerű szempontjából, már is rossz atya volna, kinek egy kedvencz és sok hamupipőke gyermeke volna. Igenis kell, hogy a képviselő mérlegelje az egyes vidékek érdekét, de nem önző s egyoldalú irányban vagy célból. S épen úgy a megyei, vagy akár a községi hivatalnok is kell — mindamellet, hogy kisebb körü állást foglal el, kell, hogy az általános s országos célpontot tartsa szeme előtt minden egyes munkájánál, de szolgálja még is a legszakszerűebben s a legegényítőbben a maga speciális hatóságát. Családapának családias körében, a ház az ő legközvetlenebb hazája, községi hivatalnoknak a község köre, megyehatósági tisztviselőnek az ő megyéjének üdve és boldogsága, felvirágzása és haladó fejlődése, olyan, mint akár országos kormányhivatalnoknak az összes haza boldogulása. Ugy vagyunk mi mindnyájan az alkotmányos államban, hogy nekünk tulajdonképen több

hazánk vagyon, egy legszűkebb, s meglehetősen tágabb és végre az egyetemes közös haza. Valamennyi a tisztelet, kegyelet és szeretetnek a tárgya, de legfőképen imádásnak a tárgya a mindnyájunkkal közös egységes magyar haza, a „melyen kívül a nagy világon számunkra nincsen hely“!

Tán össze is függ a haza-elnevezés és fogalom a „ház“ fogalmával. Így a haza nem egyéb, mint tágasabb házunk. És a mint ehez, a kegyeletnek megalapozásával ragaszkodunk, úgy ragaszkodjunk a hazához is. A ház gyarapodása s erősödése, a mi örömünk, a ház épsége és disze, a mi büszkeségünk, a ház biztonsága és kényelmes volta a mi boldogságunk. Így a hazában is. De a mint a háznál, mind ezen előnyöket csak úgy érhetjük el, ha nem pazarlunk, hanem takarékoskodunk, ha az elkerülhetlenül szükséges dolgokat meg tesszük és beszerezzük, ha felesleges és mellékesre hiába nem költünk, nem pazarolunk: szintugy a hazában is, illik és kell takarékosoknak lennünk. A felesleges fény és disz nem emeli, csak ékteleníti a házat, a tulságos és üres berendezés, csak a kongó hiábavalóságnak az elárulója, míg a tiszta és czélszerű és helyes és betöltött beosztás, csak annyival nagyobb érdemül szolgál gazdának és lakóknak. Így a hazában is. A mely lakók igen jól megférhetnek egy szobában, egy szárnyban, egy emeleten, ne erőltessük azokat külön lakokba, ne foglaltassunk el velök külön emeleteket, mert az nem emelendi a ház erejét, hanem gyengéjét. A kik együvé tartoznak, lakjanak is együtt, főzzenek, fütsenek, mossanak s étkezzenek együtt. Az egy vidéknek egy bizonyos kikerekítéseig, valamennyi polgárja egygyüvé tartozik, legyen hát nékiek közös áldozati oltárjuk, közös hazafias — úgy szólván templomjuk, s ne legyenek, s ne lehessenek ők sok hazai istent, hanem csak egy magyarok istenét és hadurát imádók.

Fontos pedig és élet- sőt létünkbe vágó a takarékoság elve főleg most, midőn Damokles kardjaként függ felettünk a sok államadósság, s mi a fenyegető „robajos“ bajokból, sem nem várhatjuk, sem nem remélhetjük, hogy majd más valaki jöjjön minket kiségiteni. Ki kell belőlük gázolnunk önmagunknak, s e hazát, a melyet már annyiszor megváltánk véren, most a szó szoros értelmében pénzen kell megváltanunk. S ha valaha a vért nem kiméltük, nem szabad most kimélnünk a pénzt, az adót, az

áldozatot. De minthogy pénz, adó és áldozatnál is többet segít és biztosabban a takarékoság, ezt kell alkalmaznunk mentő eszközü, s mindenikünknek akár kétszeresen is dolgoznunk s összehuznunk magunkat ősi viskóba, kik azelőtt külön palotákban laktunk.

A mint egyes családnak és családfőnek, csak akarnia kell s már az elhatározó szilárd akaratban is erős támaszt talál dolga javítására: ugyanakként egész nemzetnek is. Nemzetnek akarata az ő mindenhatósága.

Ha a ministerium maga az ő új területi törvényjavaslatával nem is keltene s nem is ösztönözne minket a takarékoság oldalára, nekünk magunknak, kiknek államunk hazánk: e gondolatra kellene jönnünk, hogy szorultunk összebb, kik össze tartozunk, csináljunk két-három gazdálkodásból egygyet, hisz e gazdálkodás a mint eddig a mienk volt, az fog maradni jövőben is, de diszlóbben, biztosabban, olesóbban s mégis megfelelőbben.

Hát valamely kerületi, városi vagy megyei hatóság, vajjon miért fáznék egy másik rokonnal, sőt ugyanazonossal egyesülni — ha ez is eszköz a haza megmentésére? Azonos magyar hazánk nekünk kicsinyben úgy az egyik, mint a másik. Nem esünk mi ezáltal az országon kívül, sőt csak annyival inkább egyesülünk a hazával; s leszünk annak létegesebb tagjai, semmint eddig voltunk. Ki nagyot és biztosat akar, nem szabad annak a kisszerűség álláspontján mereven s makaesul megmaradnia, annak fel kell tudni emelkednie s tudnia kell még különséges multját is megtagadnia, a biztosítandó jövőért. „Magyarország még nem volt, de lesz“. Hogy legyen, a mivé lennie kell, azt akarnunk s ahoz tennünk kell mindnyájunknak. Volt egy kisszerű szepes-városi kerület, volt egy kisszerű Szepes-megye, volt két avas emlékű szepesi sz. kir. város — mely még harmadik testvérre is tett szert, s mindezek, a nélkül, hogy veszítenének, tenni, alkotni fogják együtt az új, az eléggé nagy és terjedelmes és népes és gazdag és intelligens szepesmegyei hatóságot, mely még inkább Magyarországot lesz kicsinyben, semmint szinlelték azelőtt maganyian, hogy azok, és hát ebben, ha az országnak, a nagy hazának nyeresége és haladása és jobb gazdálkodása lészen, nekünk nem volna? A ki a maga érdekét nézi csak — mint vajmi sokan, a kik azt mondják: „Hát mi hasznom

van belőle nékem“, — azok mind igen kisszerű és önző lelkek, azok a közjó magasságára fel nem emelkedhetnek soha, azokról azt is merem állítani, hogy mivel csak önmagokat szeretik, hogy nem is szeretik a hazát. Hiuság és ábránd, hiábavalóság és üresség az ilyenek szájában a hazafiság, a mely ott kezdődik, a hol ők vannak, és ott végződik, a hol ők lenni akarnak. „Mi hasznom van, Igló, Lőcse vagy Késmárkkint, mi hasznom Olaszi és Kisóczkint, ha a megyéház nem az én falumban léssen, ha a vasut nem az én házam előtt fog elmenni, ha a járásbírótság nem az én szülővároskám főutcájában lesz, ha a kaszárnya nem az én kertem alatt fog épülni, ha az a községi iskola nem az én szomszédom házában létesül!“ Ilyenek az önző kislelkek mind, ők megengedik, hogy másnak bármiként gázoltassék is el a boglyája, csak az ő szénájuk maradjon meg, de ne csak megmaradjon, hanem gyarapodjék untalan. Tudnak és szeretnek ők jogokba kapaszkodni, szedjék bár a lomtárból is elő a penészes és egérrágta pergamenteket, tudnak kérelmezni, küldöttségeket kinevezni, fűhöz-fához kapaszkodni, közvetítést és közbevetést feltalálni, befolyást érvényesíteni, esakhogy önző czéljuk meg ne hiúsuljon. „Csak adjanak, veszek és elfogadok én mind halálig“! az jelszavuk, de ha tőlük kérsz valamit, hogy áldozzanak a köz javára, akkor, nem hogy nincsenek odahaza, hanem nincs pénzük, a dolog nem is korszerű, hiába való erőlködés, ők nem pártolják az ügyet elvből vagy ismét egyenesen bevallják, hogy hiszen nékiek ebből semmi hasznuk. — És ilyen hazafiság vajmi bőviben van nálunk, sőt ennek már nevet is talált népünk, s nevezi azt „olcsóhazafiságnak“. — Az országot állammá, nem egyesek teszik, sem nem egyes pártok és felek, hanem a polgároknak együttes összessége, a hatóságoknak, mint szerves tagoknak közttestületi egységében. Ha javítani kell, javítsunk mindnyájan, ha takarítani, gazdálkodjunk mindnyájan. Ide czéloz ismét Pestalozzinak fentebb említett tanítása.

Végre pedig hogy a törvényhatósági kikerekítésnek összefoglalva még egyikét előnyét felhozzam, megemlítem :

4-szer kívánatosságát annak, hogy ugy az adó behajtási hivataloknak, a had-kiegészítési beosztás- és elhelyezésnek, a népnevelési

kerületeknek, sőt a postai s távirdai vidékek arányszerű berendezésnek is, mind a kikerekítendő új megyei beosztások szerint kellend és lehetend történnie.

Én legalább hiszem, hogy minderre tekintettel van és tekintettel lesz a törvényjavaslat, mert a tarka-barka tömkelegből, a mint az ország „undique congregasti, congregasti“ módjára, minden egyes kormányzási, igazgatási, justitiai, adózási, hadi, közlekedési, közoktatási, egyházi stb. érdekek és czélokra nézve felosztva vagyon, abból nem hogy a statisztikus, de még a geographus sem okulhat s nem okulhatott. A „lucidus ordo“ volna itt is a feladat. Országban, államban világos rendnek kell lenni, tudnia s ismerenie kell minden léleknek a maga hovátartozását, így könnyebben igazittatik el minden ügy és minden tény, így fog az országnak valamennyi kereke könnyebben s rendesebben forogni s nem fog megzavarodni, nem hogy a polgár, de még az egyszerű iskolás gyermek sem.

Utószó.

Az imitt, — részint még 1861-ben, részint pedig az új területi törvényhatósági ministerialis javaslat köztudomásra jutásának alkalmából keltett nézetek és eszmék, — melyeket csak úgy futtában leírva, nyereendő helyes tájékozódás végett polgártársaimmal közleni sietek, nem egyebek egyéni felfogásu véleménynél, a melyre senki fel nem kért, a melylyel senki meg nem bizott, a melyre csak önnönmagamtól nyerém az ösztönzést s a bátorságot úgy a mint végre önnönmagamtól veszem e lapok nyomtatása költségeinek fedezését is.

De hogy másrésről mégis bevalljam mi más testületies intézkedések és lépések történtek légyen ezalatt, míg e sorokat irtam, — ami az íróra okvetlenül némi befolyást gyakorolt megemlítem :

hogy a ministerialis területi törvényjavaslatnak a közlésével, a XVI város kerületnek alispánja azonnal im e körlevelet bocsátá ki :

„A kerületi bizottság tisztelt tagjainak! A törvényhatóságok újbóli szervezése tárgyában a magas kormány

által a képviselőház elé terjesztett törvényjavaslatok kerületünkre nézve életkérdést képezvén. az ügy fontosságánál fogva indítva érzem magamat, a kerületi gróf ö méltóságától előre kinyert beleegyezésével, e tárgy kellő megvitatása és a követendő eljárás megállapítása céljából a tiszt. bizottsági tagokat jövő évi január hó 5-én (egy későbbi körövény szerint 14-én) reggeli 9 órakor tartandó rendkívüli közgyűlésre hazafiui üdvözetem mellett egybehívni, megjegyezvén, hogy ezenkívül még az addig beérkezendő folyó tárgyak is elfognak intéztetni. — Kelt Iglón 1873. dec. hó 28-án. Schmör Jonathán m. k., kerületi alispán.

És így a jan. 14-én „in campo Rakos“ tartandó tanácskozmányra, itt-ott az egyes városkákban készültek is a bizottsági tagok mennyiben s mennyiben nem, részletes tudomásom erről nincsen. Itt Iglón a kerületnek székhelyén, már régibb időktől, s nem alaptalan okoknál fogva, két párt létezik. Az egyik, mely most a városi község ügyeinek élén áll, és a melyet egy másik — még tavaly kiadott röpirati munkácskában „Die Iglóer Stadtrepräsentanz“ bővebben jellemzém, a provinciának egyenes hive és erős védője; míg ellenben a másik párt, a mely az 1872-iki városi tisztujításnál minden döntő befolyását elveszté s ugyanennek folytán, a kedvezőtlenül megejtett tisztujításnak az ellensúlyozására, egy egészen új és eredeti térére lépett, arra ugyanis, hogy Igló városa kérelmezze az országgyűléstől és a ministeriumtól a szab. kir. városok rangjába emeltetését és így természetesen, a kerülettől való elszakztatását. Ezen utóbbi párt folyó év jan. 13-án szűkebb klubb-gyűlésre szólítá tagjait, tanácskozzandók a felett, minő állást foglaljanak el a következő napon tartandó közgyűlésen? A pártnak nagy számából, csak mintegy 14-en valának együtt, mint a kik kerületi bizottmánytagok, s ezek elvben közösen megegyezének mindnyájan, hogy ők a provincia fentartásának nem hivei, nem pártolói, s ilyenek nem is lehetvén — miután a kir. város iránt való kérelmükben úgy is kerület elleneseknek nyilatkoztatták ki magukat, kívánja tehát a következetesség, hogy mást most sem tehetnek, s tenni nem is akarnak. Hanem a legközelebbi vitagyűlésre — némi opportunitási szempontokból, elmenjenek-e, vagy sem? arról folyt a tanácskozás lényege. Végre a klubb-gyűlés pártfegyelmének erején, szavazat-többséggel

oda dönté határozatát, hogy az összehívott legközelebbi kerületi gyűléstől távol tartandja magát.

Nem véletlenül, de a rendezők meghívásának a nyomán — mint magam is, egyik legcsekélyebb iglőbeli választottsági kerületi tag jelen voltam e klubban-tanácskozmányban, ezuttal először.

Sokáig szótlanul kísértem a tanácskosás menetét, magamat ugyis csak hallgató tagul akarván viselni; de végre, a midőn a szavazatokat szedve, tőlem is kérék szavazatomat, kénytelen voltam nyilatkozni.

Erre nézve ne vegye az olvasó rossz néven s ne vegye más részről hiúságnak, ha szavazat helyett az akkoron rögtönözve elmondott nyilatkozatomat itt nagyjából közlöm, csak azért, mivel ez is alkalmul szolgált, elvem és álláspontom — mi e jelen iratkának is elve és álláspontja — bevallására, daczára annak, hogy ha néhány ismétlésbe találnék is esni.

„Uraim! Én részemről, hogy mily kevésbé vagyok kerületpártoló, azt már 13 évvel azelőtt, midőn az absolut osztrák-kormány szerelmes szoros öleléséből hazánkknak kissé szabadulnia sikerült, s midőn a hazai, megyei törvényhatóságoknak — s így a XVI városi kerületnek is újbóli felélesztéséről volt szó — azt már akkor, néhány tekintélyes elvtársammal együtt bevallhatnom, s a privilegiált proviciának megszüntetése mellett kardoskodhatnom alkalmam volt. Tudhatják tiszt. önök közül többen, kik Igló városkánk szájbéli annáleseit ismerni szokták, milyen érdekes népgyűlési tanácskozmányunk vala akkor, érdekes azért is, mert a kerületnek — úgy mint most sem különben — tekintélyteljes védői valának még akkor. E tekintélyek közül szabadjon különösen csak egyre hivatkoznom, ki városkánkban — a mig élt, mily döntő befolyással bírt legyen, mindnyájan tudhatják, hallhatták. A megb. öreg *Trangous József*unk vala az, ő, a helybeli ev. gyülekezetnek majdnem 50 évig hivatalt viselt volt első felügyelője, a kerületnek sok éven át volt főjegyzője, városunk egész közönségének csaknem döntő patriarkája. Ezen kitünő férfit, — midőn néhányan a provincia újbóli felállittatása ellen szóltak és e néhányához T. is csatlakozni mert, csaknem „*crimen laesae*“nak vette azt, hogy az ő felügyelősége alatti tanár, más nézetet, véleményt és elvet mer vallani, mint

a patronus urét. Volt mérgeződés quantum satis, a zöldsasztalra csak úgy potyogva hullt a sok élcz és érv és meglen fel- és visszapattanva, majd egyiknek, majd másíknak az arczát piritgatta meg. De a leghevesebben vitatkozó feleket a zöldsasztaltól távozva, csakhamar karonfogva látta az ember az utcán ballagni, a hol az ifjabbik az öregebbet házáig elkísérte. És az öreg ur e hazakisértetéssel nem maradt adós, mert a Nadler kertjét, a hol provinciális autagonistája lakott és lakik, felkereste ő maga több ízben és a terebélyes szép „Széchenyi-hársfa“ alatt, nem egy észbeli lándzsát törtek a köztök levő vita tárgyról, sőt az öreg ur, a midőn maga már nem mehetett ki, segédjeül vette volt maga mellé bold. Posewitz Sámuel barátját s felügyelői társát mint a kerületnek nyugalmazva volt főorvosát, hogy ama makacs ellenfélt — mint mondá — ő puhítaná meg. (Az említett dr. urral mily harczom lett légyen, milyen nem, az rövid összevonásban ki lőn fejtve, a mint a munkácska első része bővebben előadja. Közbe közbe — a mennyiben emlékszem még ilynemű érvelések is fordultak elő).

A szent István palástja — mely a magyar birodalomnak egységes ereklyéje, a haza valamennyi része összetartóságnak jelképe, hát az csak olyan toldozott-foldozott ruha legyen-e, a milyen tarka-barkaság országunk földképe? Itt egy, amott egy másik darabka Kunság, hozzátoldva egy kis falatka Jászsággal, majd a palástgombjaiul néhány Hajdúváros, czafrangul és sallangul egy kis kikindai, turopolyai, Kővár-, Naszód- és Fogaras vidéki zsinog, paszomántul egy majdnem kirívó szint öltő szalagnyi Királyföld, gallérszegélyül, egy XVI városkának fonalából egybesodrott zsinór, majd annyi meg annyi külön szövetet eláruló szab. kir. nagyobb és kisebb városok és városkák színezett és szintelen — mert már elfakósodott — foltja, itt egy szálnyi kicsiny, amott egy egész nagy megyehatóság, a melyek közül az előbbi akár csak egy mágnásnyi mentekötőt, míg a másik akár egy régi németországi kisebb királyságot is képviselhetne. És ez mind, egy és egységes nemzetnek a takarója, egy és egységes állam királyának a koronázási palástja. Az ember nem tudja, midőn hazájáért imádkozik, mint lehet az imádságban egységesen összefoglalni, annyi külön részecskét, a melynek majd egyike, majd másika — az idők mohós okmányaira hivatkozva, még külön irányt is szeretne követni, külön érdekét,

külön czélt aspirálni, s csaknem külön Istent imádni. — Hát az erdélyi Nagyfejedelemséget lehetett a nagy anyaországgal egyesíteni, és im ez apró részecskéket nem lehetne, nem kellene-e? Hát a századokon át különleges Határörvidéket lehetett, itt az egyik Magyar-, amott a szövetséges Horvát anyaországhoz visszakebelezni, de a parányi darabokat és foltokat nem lehetne, nem kellene-e már a nagy egésszel egységes egészszé tenni?

Privilegiumokat emlegetnek, kiváltságok- s szabadalmakat. A 48. és 49-iki honvédektől kérjük, vajjon miért viselték ők és suhintották oly vitézül és győzelmesen kardjukat? A 16 városkának, vagy a 6 hajduvárosnak, vagy a kir. föld különszabadalmáért-e, vagy az összes, az egységes országnak és nemzetnek a közszabadságáért? Valamely kiváltságnak a külön megvédése kedvéért, nem hogy neki rohant volna a nyílt halálnak, de még csak egy lépésnyit sem indult volna lelkes honvédünk előre. — Hát más ország atyja és nemzet védője és képviselője van-e az egységes magyar országgyűlésen Kővárnak és Naszódnak, Beszterce vidékének és a XVI szepesi városnak? nem-e ugyanazon egy és országos népképviselő és törvényhozó, ugy az ő, mint a mi honatyánk, valamennyi többi közös atyával együtt? Vagy az egységes és egyetlen magyar királyt, vidékurnak, részurnak, városfejedelemnek, jász- és kúnkapitánynak és mi mindenféleképpen czimezi és meri-e czimezni, nem pedig egységes apostoli magyar királynak? — Vagy a magyar nemességtől megengedhettük-e egyfelől, hogy ő feláldozza, másfelől, hogy tőle elvétessék — az épen ugy királyi diplomák, bullák és törvények által biztosított jobbágyság és urbériség és a papoktól a tized, és hogy valamennyiünkre sózassék s rovassék a sok adó, ugy a „nem fizetünk“ nemes emberre, mint az ország legszegényebb koldus polgárra? Elfogadhattuk-e, hogy ezentul az ország törvényhozója nemcsak a nemességet képviselő követ, mint kar és rend szerepeljen az országgyűlésen, hanem a legkisebb censusig le, a nép szabad s egyenlő szavazó polgáraitól választott népképviselő? Mind-ezeket és még sok egyebet, rivalgó örömmel fogadtunk és eszeágába nem jött senkinek, hogy valami „vetot“ vagy óvalmat mert volna kifejezni, annyira egygyet akart és egygyet cselekedett az egész nemzet, és létesítette uj kiadásban az alkotmányos és parlamentalis magyar államot. Most, e

nagy mérvekhez képest kicsinységeket tervez kiegyenliteni a haza, a városkáktól egy-egy kis pálinka- vagy sörfőzési privilegiumot, vagy egy külön szobában való tanácskozhatást, egy külön országnak a készítését, egy magános hidnak szabadalmát, egy külön és privat-tisztartónak a megválasztását, — nem elvenni, de csak rendezni és szabályozni akarja, hogy a jog és szabadság, úgy mint a kötelesség és a teher egyenlőséges legyen az ország valamennyi polgára között, és im, mi kigyót-békát kiáltunk s képzeljük, hogy ezzel már elvesz a haza! A mi kisszerű s magánérdekünk átídomittatik csak — mert hisz az sem vész el, és az egész nyer. És nyerünk mi is, mert egyenesebb és ténylegebb és egyenjogubb és büszkébb polgárai leszünk a hazának. Kerületi választottság helyett, akármelyikünk, szintugy a nagy megyei hatóságnak bizottsági tagjává lehetend, és ezen állásából, nem egy szük privilegiumos köröcske lesz az ő hatásának a tere, hanem egy tágabb hazai működés- és befolyásnak a pályája. Hogy a törvényszék nem fog jönni hozzánk — ámbár előre még azt sem lehet tudni, mert Iglónak vajmi nagy népességi köre vagyon, — hát mi fogunk menni a törvényszékhez, mint Mahumed a hegyhez. Hát hisz most is, csaknem egynapi járó távolságnyira fekszenek egymástól városkáink, és ha itt összetartotta őket az érdek, mely ugyan jóformán kialvó félben van már, — annyival inkább kell, hogy összetartsa őket a hatalmasabb, a ténylegebb vonzó központi egy megyehatósági erő. — Tartozunk pedig ezen egyesüléssel, úgy önmagunknak, mint a megyét eddigelé képező félnek. Minket, a volt megyei nemeségi fél kell hogy kiegészítsen egységes s egészséges egészsze, a megyei félt pedig kell, hogy mi iparüző polgárokul, kereskedőkül, városias művészetet és értelmet képviselőkül egészítsük, meglen társadalmi, hatósági testületül. A vegyesség egyik fő elve a megyei törvényhatóság épségének. A milyen a haza nagyban, olyannak kell kicsinyben lennie a megyének. Hisz multunk egy — habár külön konyhán főztünk is eddig, de szintugy magyar ételt mi, mint amazok, — hisz jövőnk s célunk is egy, miért nem ülnénk tehát együtt egy közös asztalnál?

A mint mindezekből láthatják önök ugy én a kerületi hatóság megszüntetésének apostola vagyok. Elég öreg már arra nézve, hogy elmondhassam: „Én már sok t e m e t é-

s en jelen voltam“, de még e temetésen is szeretnék jelen lenni, a midőn hazánk szervezetéből újból egy darabka középkor szálland a sirba, hogy helyet csináljon az életre való erős uj szülöttnek, az uj szepesmegyei hatóságnak.

Hogy mindezen, itt általános szempontból elmondott nézetek s tekintetekhez, még hozzájárul — a ministeriumi törvényjavaslatnak részletes indokolása szerint, egyfelől a takarékoság és a közigazgatás rendezésének, valamint az igazságszolgáltatás beosztásának, az adóhivatalok arányszerű elhelyezésének, a had- kiegészítési területeknek, sőt netalán még a közoktatási beosztásnak — és sok egyéb eszköz- lendő, uj és megfelelőbb területkezésnek az elve is, — arról nékem egyenkint szólnom fölösleges. (Az előrebocsátottakban megtevém.) A legdöntőbb érv mindenestre, a polgárok joga egyenlőségesítésének az érve, hogy **M a g y a r o r s z á g** egy és egységes legyen. S ebben mindnyájan meg- egyezünk. Mert helytelenség azzal dicsekednie valakinek, hogy ő pl. magyarországi, erdélyi, királyföldi, szászbesz- terce vidéki polgár, vagy magyarországi XVI szepesváros- beli Igló kir. bányavárosi lakos. Mintha egyszerűbb nem volna az: én brassómegyei, vagy szepesmegyei magyar ember, vagy magyar polgár vagyok. S még szebb, s a legszebb, s a legegyszerűbb: „magyar vagyok“. — Mely megyebeli? Sze- pesmegyei!

A mi most közelebről engemet illet, hogy én is sza- vatomat adnám a holnapi gyűlésben, részt kívánok-e venni, vagy sem? E tekintetben nézetem az, miszerint an- nak, ki győzni akar, a csatát kerülnie nem szabad. Tudom, hogy nem leszen ott egyébről szó, mint arról, indittassék-e kérelmező fölterjesztés a kerületi munitipiumnak fentartásá- ért, a ministeriumhoz és az országgyűléshez, vagy sem? — A semmesek kisebbségben lesznek, az nemcsak valószínű, de természetes, mert önnönmaga alá igen kevés ember meri és szokja vágni a fát. — Én azonban, ha más és magasabb, vagy erősebb fára akarok jutni, az elsőről kell, hogy leszá- jak, vagy hogy azt magam alól ki is vágjam. Ha az egész kerület önmaga ellen kelne ki, az vajmi nagyszerű önmeg- tagadás s önmegczáfolás lenne, a melylyel eddigi felesleges voltát bizonyítaná be. Azt tenni nem fogja, nem is teheti. De hogy az ő döntése egyhangú és össz-szavazatu ne legyen,

— azt szeretném én részemről elérni, s ugyanazért az oda menetel mellett nyilatkozom.

Elvben egyik vagyunk, egyenlőn szavazunk (közhe-lyeslés), de a kivitelre s eljárásra nézve térünk csak el egy-mástól. Pártfegyelmük alól oldjanak fel hát engemet kérem, különben magam volnék kénytelen magamat feloldani, s körükből távozni, mint a ki a holnapi gyűlésre — ha egyéb hivatalos teendőm engedni fogja, elszeretnék s elfogok menni“.

(Nem voltam, nem mehettem. Különben, a mint érte-sülék, hamar is vége volt a gyűlésnek, egyszerű felállási szavazat-többséggel határozatván el a representatio. Valeat, quantum valere potest.)

E kis röpirat, kevéssel a minist. törvényjavaslat közzététele után iratott, egyéni s alkalmi felbuzdulásból gyorsan, sok előzetes tanulmány nélkül, a mikor a szepességi egyes törvényhatóságok fel-iratai, illetőleg kérvényei s felterjesztései ismeretesek még nem va-lának, s ez oka, hogy eme munkácskának szerzője azokra reflexiókat nem tehetett, mert siettetni akarta dolgozatának kiadatását, hogy még ama hivatalos felterjesztések előtt jelenne meg. De közbejött a szerzőnek még február elején reá nehezült aggályos betegsége, mely ugy a munka siettetendő kinyomattatását egyfelől, valamint másfelül, annak bővítését, avagy javítását még mas e nemű munkákra való tekintettel, hatalmasan hátráltatta és gátolta.

A szerző, — bár még most sem egészséges, a kiadatásra szánt művecskét, mert idő- és napszerű tárgyhoz szól, mindazáltal, hogy maga is csonkának tartja, — világgá bocsátja a maga eredeti alakjában, mint egyes felszólamló „hangot“, a melyre, ha meg-hallgatásra méltó, figyeljenek megye-, város- és kerületbeli polgár-társai, ha pedig nem az, akkor legyen e „hang“ elhaló, mint a lábbadozó szerzőnek mindenkori végszava: „dixi et salvavi ani-mam meam“.

A netaláni sajtóbotlások is e zavart körülményeknek számi-tandók be.

Igló, márczius 31-én 1874-ben.

Tavasi.

Lásd: „pesti napló.” 1874. 86. sz.
Apr. 15. i. é. „a Lepra-sziget.”

KÖNYVHIRDETÉS.

Dr. Tavasi Lajosnak, mint szerző- és szerkesztőnek saját kiadási költségein megjelent és már egyedül nála, Szepes-Iglón kapható könyvek:

Két tanszéki beszéd 1845-ből. 1. A humanitás. — 2. A tanoda igazgattatásának eszméjéről. Ára 20 kr.

Tanodai hirlemény (oskolai programm) a pesti prot. ev. tanodákról. — 1. 184^{5/6}-ról 6 kr. — 2. 184^{6/7}-ről 10 kr.

Nevelési emléklapok:

Első füzet. Pestalozzi arczképével 1 frt.

Második füzet. A prot. tanárok 1846-ik évi gyűlésének jegyzőkönyve és naplója. 30 kr.

Harmadik és negyedik füzet. Értekezmények, bírálmányok és vegyes nevelészeti közlemények. 1847. 30 kr.

Ötödik füzet. A Sopronyban tartott tanári gyűlés. Értekezmények, szónoklatok, bírálmányok, vegyes közlemények, legujabbak. 1848. 50 kr.

Hatodik füzet. Az első egyetemes magyar tanítói gyűlés Pesten. Vegyes közlemények. 1848. 40 kr.

Két tanszéki beszéd 184^{6/7}-ből. 1. A gyermekek tanodáztatásáról. — 2. A köz- és nyilv. tanodai vizsgálatokról. 10 kr.

Tanoda és egyház. Tanító levelei egy paphoz, Magyarországból Erdélybe. — 1848. 20 kr.

Pestalozzi arczképe. Rámázás végett külön lenyomatban. 10 kr.

Ney Ferencz arczképe (nagy kiadású) Barabás rajza után 60 kr.

Winke über Reform der prot. Schulen zu Igló. 1853. 10 kr.

Emlékül növendékeimnek. 1854. 20 kr.

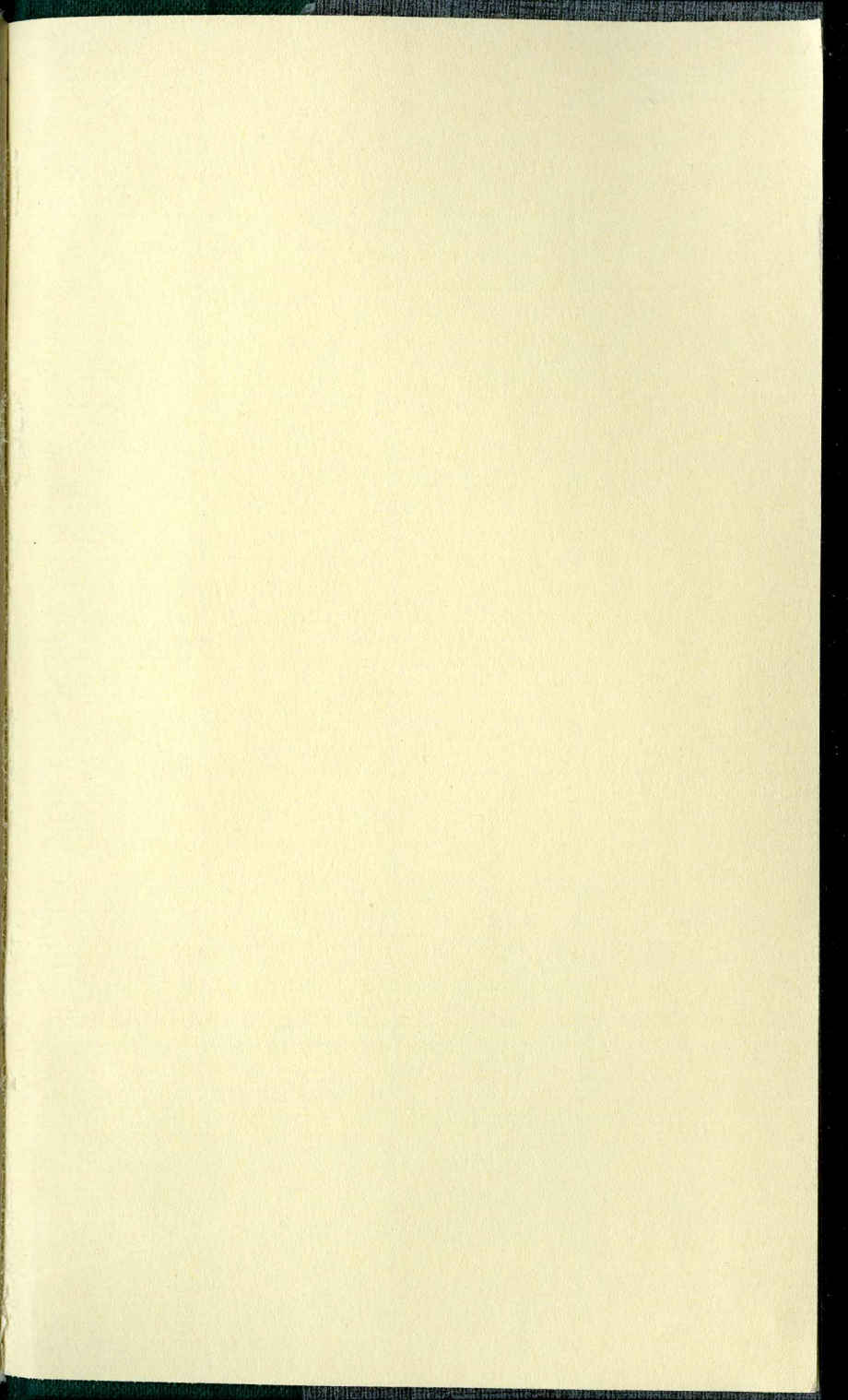
Der neue Schulbau in Igló. 1866. 20 kr.

Erstes Jahreshft des Zipser ev. Schullehrervereines. 1866. 1 frt.

Tanodai tudósítvány az iglói főgymnásiumról. 186^{7/8}-ról, a tanoda képével. 20 kr.

Die Igloer Repräsentantenwahl. Ein offenes Wort an seine Mitbürger. 1873. 20 kr.

Egy hang a XVI szepesvárosi kerületből. 1874. 20 kr.

2012

Stoffan^r
8005.

